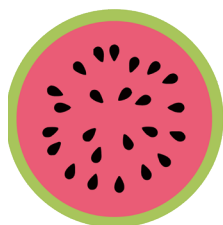


RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
U OPŠTINAMA/OPĆINAMA I GRADOVIMA
U BOSNI I HERCEGOVINI

Edita Miftari

Sarajevo, 2015.

Naslov: Ravnopravnost spolova u opštinama/
općinama i gradovima
u Bosni i Hercegovini
Autorica: Edita Miftari
Lektura: Marija Vuletić
Prelom_naslovnica: Dina Vilić
Izdavači: Fondacija CURE,
www.fondacijacure.org
Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba
Za izdavača_icu: Jadranka Miličević
Saša Gavrić



Ženska mreža BiH



©Fondacija CURE/Sarajevski otvoreni centar/autorica

Ova publikacija se realizuje uz podršku Ambasade Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini i Švedske međunarodne razvojne agencije (SIDA). Stavovi i mišljenja izneseni u ovom tekstu su autor-ski i ne predstavljaju izričite stavove i mišljenja donatora. Autorica odgovora za ovaj tekst.

U izradi upitnika i metodologije, ali i samom procesu prikuplja-nja podataka, učestovale/i su: Vildana Džekman, Vedrana Frašto, Saša Gavrić, Inela Hadžić, Bergin Kulenović, Jadranka Miličević, Dalila Mirović, Šemsa Mulić, Maida Zagorac. Njima, kao i saradni-cama/ima OSCE misije u BiH se srdačno zahvaljujemo.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
U OPŠTINAMA/OPĆINAMA I GRADOVIMA
U BOSNI I HERCEGOVINI

Edita Miftari

Sarajevo, 2015.

cip

Sadržaj

| | |
|--|----|
| LISTA SKRAĆENICA I AKRONIMA | 7 |
| PREDGOVOR | 8 |
| 1. UVOD | 10 |
| 2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA | 12 |
| 3. ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA | 16 |
| 3.1. Integrisanje rodne perspektive na lokalnom nivou | 16 |
| 3.2. Institucionalni i zakonski okvir za ravnopravnost spolova | 18 |
| 3.2.1. <i>Primjena Zakona o ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou</i> | 22 |
| 3.2.2. <i>Lokalni institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova</i> | 26 |
| 3.2.3. <i>Lokalne strategije za ravnopravnost spolova</i> | 34 |
| 3.3. Političko učešće žena na lokalnom nivou | 38 |
| 3.4. Rodno odgovorno budžetiranje na lokalnom nivou | 42 |
| 3.5. Saradnja vlasti s organizacijama civilnog društva | 48 |
| 4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE | 50 |
| LITERATURA | 58 |
| Izvještaji i knjige | 58 |
| Pravni akti | 59 |
| PRILOG 1 – Upitnik za predstavnike/ce gradova/opština/općina | 60 |
| PRILOG 2 – Pojmovnik ženskih ljudskih prava* | 64 |
| O organizacijama koje su sprovele istraživanje | 70 |
| O autorici analize | 71 |
| Ženska mreža Bosne i Hercegovine | 72 |



LISTA SKRAĆENICA I AKRONIMA

| | |
|---------|--|
| AP | Akcioni plan |
| ARS BiH | Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine |
| BiH | Bosna i Hercegovina |
| CEDAW | Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (eng. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) |
| CoE | Vijeće Evrope (eng. Council of Europe) |
| FBiH | Federacija Bosne i Hercegovine |
| GAP | Gender akcioni plan |
| GC | Gender centar |
| GRB | Rodno odgovorno budžetiranje (eng. Gender Responsive Budgeting) |
| GV | Gradsko vijeće |
| LGAP | Lokalni Gender akcioni plan |
| NVO | Nevladina organizacija |
| OCD | Organizacija civilnog društva |
| OV | Opštinsko/Općinsko vijeće |
| RS | Republika Srpska |
| SG | Skupština grada |
| SO | Skupština opštine |
| UN | Ujedinjene nacije (eng. United Nations) |
| ZoRS | Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini |
| ZZD | Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini |

PREDGOVOR

Ravnopravnost muškaraca i žena predstavlja standard koji je zaštićen praktično svakim obavezujućim pravnim instrumentom o ljudskim pravima i on treba biti jedan od prioriteta politike djelovanja država članica Vijeća Evrope te država koje imaju namjeru da postanu članice Evropske unije. Dva međunarodna (UN) sporazuma, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i veliki broj drugih dokumenata štite ravnopravno uživanje prava kao temeljni princip ostvarenja svih ljudskih prava.

Što se tiče Bosne i Hercegovine, uspostavljen je institucionalni okvir sa zadatkom da poboljša provedbu ovih standarda u domaćoj praksi. Uspostavljanjem centara za ravnopravnost spolova u oba entiteta 2000. i 2001. godine, napravljeni su prvi veliki koraci u tom pravcu. Usvajanje Zakona o ravnopravnosti spolova, na državnom nivou 2003. godine, konsolidiralo je te mjere. Sljedeće godine je tim zakonom uspostavljena Agencija za ravnopravnost spolova kao krovna institucija za usaglašavanje inicijativa za ravnopravnost spolova u javnom i privatnom životu u cijeloj državi. Pored toga, oba entitetska centra za ravnopravnost spolova izdala su instrukcije koje pozivaju gradove/opštine/općine da budu direktno uključeni u povećanje nivoa ravnopravnosti spolova. U tom smislu treba uspostaviti radna tijela (komisije/odbore) za ravnopravnost spolova, čiji bi glavni zadatak bio omogućiti provedbu važećeg zakona i standarda o ravnopravnosti spolova na nivou lokalnih organa vlasti.

Vodeći se ovim načelima i činjenicama odlučili smo da sprovedemo **nezavisno istraživanje o ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou, tj. istraživanje o ravnopravnosti spolova u gradovima/opštinama/općinama u cijeloj Bosni i Hercegovini**. Poziv za učešće u istraživanju je upućen gradonačelnicima/ama i načelnicima/ama svih gradova i opština/općina u Bosni i Hercegovini, predsjednicima/ama skupština opštine/općine/grada i predsjedavajućim gradskih/opštinskih/općinskih vijeća svih gradova i opština/općina u Bosni i Hercegovini, dok su o sprovođenju ovog istraživanja obaviještene OSCE misija u Bosni i Hercegovini, Delegacija Evropske unije u Bosni

i Hercegovini, Ured Vijeća Evrope u Bosni i Hercegovini, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centri Federacije BiH i Republike Srpske te Savezi gradova i opština/općina Federacije BiH i Republike Srpske, kojima će biti dostavljeni rezultati ovog istraživanja. Povratnu informaciju, odnosno ispunjen upitnik, dobili smo od 81 opštine/općine/grada u Bosni i Hercegovini uprkos višemjesečnom roku za dostavljanje popunjenog upitnika i upućenih pismenih i usmenih podsjetnika kontaktiranim nadležnim osobama. **Stoga, analiza u nastavku uključuje 81 grad tj. opštinu/općinu u oba entiteta, od čega 54 grada i opštine/općine iz Federacije BiH, a 27 gradova i opština iz Republike Srpske.**

Rezultati istraživanja u nastavku će biti predstavljeni državnom, entitetskim i kantonalnim parlamentima i vladama, entitetskim Gender centrima – centrima za ravnopravnost spolova, Agenciji za ravnopravnost spolova BiH te, naravno, samim gradovima i opštinama/općinama.

1. UVOD

Posljednjih nekoliko godina Bosna i Hercegovina se suočava sa suštinskim promjenama u okviru društvene i političke transformacije. Težnja ka priključenju Evropskoj uniji te sveobuhvatna reforma sistema i društvenih odnosa vodila je ka unapređivanju politika za ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti, a naročito ka izgradnji institucija na svim nivoima vlasti koje bi uspješno sprovodile ove politike. Tako danas u BiH postoji nebrojeno mnogo institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova, kako pri zakonodavnoj, odnosno predstavničkoj, tako i pri izvršnoj vlasti i to na svim nivoima, od najvišeg, državnog do najnižeg, lokalnog nivoa.

Međutim, **što je nivo vlasti niži, to je kontrola nad lokalnim tijelima za ravnopravnost spolova manja** i u rijetkim slučajevima i jedinicama lokalne samouprave se može zaključiti da se istinski radi na rješavanju problema neravnopravnosti spolova i unapređivanju položaja žena u političkom, ekonomskom i društvenom životu. Pored toga, idući od višeg ka nižem nivou vlasti susrećemo se s različitim oblicima tijela za ravnopravnost spolova koja su osnovana Statutom opštine/općine/grada ili pravilnicima o radu, u različitim oblicima kao što su komisije, savjeti, povjerenstva ili odbori, kao stalna ili privremena tijela lokalnih skupština/vijeća opština/općina i gradova ili u opštini/općini postoji osoba zadužena za ravnopravnost spolova. **Iako je mnogo institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova na lokalnom nivou, veoma mali broj je aktivan u implementaciji zakonskih i strateških akata koji uređuju ovo pitanje.** Na ovo ukazuju činjenice da se komisije rijetko sastaju, da građani/ke ne koriste pravo žalbe kao i da se za ovu oblast ne vrši redovno izvještavanje prema višim nivoima vlasti, što će biti vidljivo iz analize u nastavku.

Analiza u nastavku je rezultat nezavisnog istraživanja o ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou, tj. istraživanja o ravnopravnosti spolova u gradovima i opštinama/ općinama u cijeloj BiH koje je sprovedeno zajedničkom saradnjom Sarajevskog otvorenog centra i Fondacije CURE u okviru projekta „Unapređenje ženskih prava kroz jačanje Ženske mreže BiH“. Ova analiza predstavlja procjenu stanja

ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou, u opštinama/ općinama i gradovima BiH, s ciljem da obezbijedi relativno cjelovitu sliku o stanju u pogledu ravnopravnosti spolova i učešću žena u političkom, ekonomskom i društvenom životu u lokalnim zajednicama BiH, kao i da definiše preporuke za prioritete strateške akcije usmjerene ka unapređenju ravnopravnosti spolova i većeg učešća žena u navedenim oblastima.

Ova analiza će pokazati da samo postojanje zakonskog okvira i institucionalnih mehanizama nije dovoljno za postizanje stvarnog napretka u oblasti ravnopravnosti spolova, iako su ovi faktori od presudne važnosti u stvaranju temelja rodno ravnopravnog društva. Samo postojanje institucionalnih mehanizama često nije dovoljno bez sprovođenja konkretnih aktivnosti koje će dovesti do razumijevanja i rješavanja problema neravnopravnosti. Stoga bi ova analiza trebala poslužiti kao smjernica organizacijama civilnog društva koje rade na razvoju lokalnih politika za ravnopravnost spolova te kao podsticaj, ali i opomena, jedinicama lokalne samouprave i institucijama koje djeluju na lokalnom nivou da se moraju aktivnije uključiti u ove procese i pratiti, a potom i implementirati odredbe zakonskih i drugih akata koji uređuju ovu oblast, ali i trendove u strateškom planiranju koji za cilj imaju poboljšanje položaja žena i veću ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Analiza u nastavku je rezultat **nezavisnog istraživanja o ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou**, tj. istraživanja o ravnopravnosti spolova u gradovima/opštinama/općinama u cijeloj Bosni i Hercegovini te predstavlja procjenu stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, u opštinama/općinama i gradovima u BiH. Najvažniji **ciljevi analize** su: obezbjeđivanje relativno cjelovite slike o stanju u pogledu rodne ravnopravnosti i učešću žena u političkom, ekonomskom i društvenom životu u lokalnim zajednicama BiH; procjena u kojoj mjeri lokalni mehanizmi i politike doprinose ostvarivanju državnih politika i ciljeva u oblasti rodne ravnopravnosti; ocjena političkih, institucionalnih, organizacionih i ljudskih kapaciteta ključnih državnih i nevladinih aktera za doprinos unapređenju rodne ravnopravnosti kao i identifikacija "pukotina" u lokalnim institucionalnim i političkim okvirima za rodnu ravnopravnost te definisanje preporuka za prioritete strateške akcije usmjerene ka unapređenju rodne ravnopravnosti i povećano učešće žena u političkom, ekonomskom i socio-kulturnom životu zajednice.

Prikupljanje podataka je izvršeno metodom upitnika i slanjem istog putem e-maila, faksa i pošte gradonačelnicima/ama i načelnicima/ama svih gradova i opština/općina u Bosni i Hercegovini, predsjednicima/ama skupština opština/općina/gradova i predsjedavajućim gradskih/opštinskih/općinskih vijeća svih gradova i opština/općina u Bosni i Hercegovini, dok su o sprovođenju ovog istraživanja obaviještene OSCE misija u Bosni i Hercegovini, Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini, Ured Vijeća Evrope u Bosni i Hercegovini, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centri Federacije BiH i Republike Srpske te Savezi gradova i opština/općina Federacije BiH i Republike Srpske, kojima će biti dostavljeni rezultati ovog istraživanja. Prikupljanje podataka je trajalo od oktobra 2014. godine do marta 2015. godine.

Namjena upitnika je bila prikupljanje podataka i činjenica o stanju rodne ravnopravnosti u onim gradovima i opštinama/općinama u Bosni i Hercegovini koji/e su pristali/e učestvovati u ovom istraživanju.

Pored pet pitanja koja se tiču ličnih podataka osoba koje su bile zadužene za popunjavanje upitnika, on se sastojao i od 23 pitanja s otvorenim odgovorima, podijeljena u četiri kategorije: (1) Ravnopravnost spolova u vašem gradu/opštini/općini, (2) Tijela za ravnopravnost spolova, (3) Gradski/opštinski/općinski budžet i ravnopravnost spolova i (4) Saradnja s organizacijama civilnog društva.

Povratnu informaciju, odnosno ispunjen upitnik, koji se nalazi u prilogu na kraju ove publikacije smo dobili od 81 opštine/općine/ grada u Bosni i Hercegovini, uprkos višemjesečnom roku za dostavljanje popunjenog upitnika te upućenih pismenih i usmenih podsjetnika kontaktiranim nadležnim osobama. Stoga, **analiza u nastavku uključuje 81 grad tj. opštinu/općinu u oba entiteta, od toga 54 grada i opštine/ općine iz Federacije BiH i 27 gradova i opština iz Republike Srpske.** Od ukupno 12 gradova na području BiH, njih devet (75%) je učestvovalo u istraživanju, od čega pet od šest gradova s područja Federacije BiH (Bihać, Mostar, Sarajevo, Tuzla i Zenica) i četiri od šest gradova s područja Republike Srpske (Bijeljina, Istočno Sarajevo, Prijedor i Trebinje). Od ukupno 141 opštine/općine na području BiH, njih 72 (51%) je učestvovalo u istraživanju, od čega 49 od 79, odnosno 62% opština/općina s područja Federacije BiH¹ i 23 od 62, odnosno 37% opština s područja Republike Srpske.²

Upitnik su najvećim dijelom popunjavale osobe koje su se izjasnile da su ženskog spola (65,43%), dok je ostatak podijeljen između osoba koje su se izjasnile da su muškog spola (25,92%) i osoba koje se nisu izjasnile po ovom pitanju (4,93%). Samo tri upitnika su popunjena zajednički od strane dvije osobe, od kojih se jedna

1 Opštine/općine s područja FBiH koje su učestvovale u istraživanju, abecednim redom, su: Banovići, Bosanski Petrovac, Bosansko Grahovo, Bugojno, Centar Sarajevo, Čelić, Čitluk, Doboj Istok, Doboj Jug, Foča-Ustikolina, Glamoč, Goražde, Gornji Vakuf-Uskoplje, Gradačac, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Jablanica, Jajce, Kakanj, Kalesija, Kladanj, Konjic, Kreševo, Kupres, Lukavac, Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Odžak, Pale FBiH, Posušje, Prozor-Rama, Ravno, Sapna, Srebrenik, Stari Grad Sarajevo, Teočak, Tešanj, Tomislavgrad, Travnik, Trnovo, Usora, Vareš, Visoko, Vitez, Vogošća, Zavidovići, Žepče, Živinice.

2 Opštine s područja RS-a koje su učestvovale u istraživanju, abecednim redom, su: Berkovići, Bratunac, Brod, Gacko, Gradiška, Han Pijesak, Istočna Ilidža, Kozarska Dubica, Laktaši, Ljubinje, Lopare, Modriča, Nevesinje, Novi Grad, Oštra Luka, Ribnik, Rogatica, Rudo, Šipovo, Sokolac, Srbac, Trnovo, Višegrad.

izjasnila kao osoba ženskog spola, a druga kao osoba muškog spola (3,7%). Upitnik su uglavnom popunjavale osobe koje su navele da rade u službi datog grada/opštine/općine na poziciji stručnog/e saradnika/ce ili savjetnika/ce, odnosno samostalnog/e referenta/kinje, a nerijetko i šefova/ica odsjeka za društvene djelatnosti ili opću upravu te sekretara/ki opštinskog/općinskog odnosno gradskog vijeća. Vrlo malo načelnika/ca i gradonačelnika/ca je upitnik popunilo lično (3,7%), a samo 12,34% upitnika je popunjeno od strane osoba kojima su u opisu radnog mjesta odnosno pozicije aktivnosti koje se tiču ravnopravnosti spolova i to uglavnom kroz radna tijela koja se direktno ili indirektno bave ovom problematikom. Popunjavanje upitnika je najčešće delegirano od strane načelnika i gradonačelnika³ opština/općina i gradova koji su učestvovali u ovom istraživanju (56,79%), a zatim i od strane sekretara/ki gradskih i opštinskih/općinskih vijeća kao i načelnika/ca i rukovodilaca/teljki odjeljenja pri opštinskoj/općinskoj odnosno gradskoj upravi.

Ovi podaci mogu i trebaju biti problematizovani obzirom da ukazuju na činjenicu da se vrlo mali, skoro neznatan, broj žena nalazi na pozicijama odlučivanja na lokalnom nivou, obzirom da je delegiranje popunjavanja upitnika vršeno uglavnom od strane donosioca odluka na lokalnom nivou koji su dominantno muškarci, ka uposlenicima/ama lokalne samouprave bez znatne moći odlučivanja, što su dominantno žene. Iako je lako tvrditi da je navedeni zaključak preuranjen, analiza će u nastavku pokazati da na lokalnom nivou na području cijele Bosne i Hercegovine vlada simptomatičan trend neravnopravnosti spolova kao i da organi lokalne samouprave vrlo malo rade na tome da takvo stanje promijene. Samim time, ovo je i polazišna osnova za analizu u nastavku, iako će se u prvi plan staviti i rijetki primjeri dobre prakse koji mogu i trebaju biti primjer ostalim jedinicama lokalne samouprave u BiH.

Deskriptivna analiza u nastavku je izrađena na osnovu statističke analize i bazirana je na interdisciplinarnom pristupu oblastima i temama kojima se bavi. Fokus analize jeste

3 Ženski rod namjerno izostavljen jer se podatak odnosi isključivo na osobe muškog spola.

interpretacija pitanja koja su postavljena kao ciljevi istraživanja te su stoga mnoga pitanja predstavljena samo kroz pregled statističkih podataka. U nekim slučajevima su to diktirali i prikupljeni odgovori, obzirom da je primijećen trend neodgovaranja i/ili izbjegavanja odgovora na pojedina pitanja u upitniku, što će detaljnije biti elaborirano u samoj analizi.

Svrha ove analize jeste pregled trenutnog stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou u Bosni i Hercegovini kao i ukazivanje na sporne oblasti lokalne samouprave po ovom pitanju, stoga se u daljnjem tekstu neće ukazivati na statističke vrijednosti, odstupanja i ostale elemente statističke obrade podataka kako se analiza ne bi opterećivala specifičnostima koje nisu bile zadate u ciljevima, ali i kako bi se postigla jednostavnost teksta i kako bi se tekst približio široj društvenoj zajednici.

3. ANALIZA REZULTATA ISRTAŽIVANJA

3.1. Integrisanje rodne perspektive na lokalnom nivou

Na integraciji rodne perspektive se mora insistirati najprije na najnižim nivoima vlasti i u lokalnim zajednicama u cilju unapređenja ravnopravnosti spolova na svim nivoima, uključujući i najviši, državni nivo.

Značenje sintagme “**integrisanje rodne perspektive**” odgovara izvornom engleskom terminu “**gender mainstreaming**” koji je u najširoj upotrebi. Koncept integrisanja rodne perspektive je jako širok i on podrazumijeva da se rodna perspektiva mora integrisati u sve javne institucije, mehanizme političkog odlučivanja, statistike i politike, s ciljem ostvarivanja ravnopravnosti spolova, odnosno postizanja jednakih mogućnosti i prava kako za žene, tako i za muškarce.

Prema definiciji Vijeća Evrope, integrisanje rodne perspektive (gender mainstreaming) je „(re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija političkih procesa na način koji integriše principe rodne ravnopravnosti u sve politike, na svim nivoima i u svim fazama od strane aktera koji su uključeni u političko odlučivanje”.⁴

Prema UN-ovom Vijeću za ekonomska i socijalna pitanja, integrisanje rodne perspektive predstavlja „proces procjene implikacija bilo koje planirane akcije, uključujući i donošenje zakona, politika i programa, u bilo kojoj oblasti, na svim nivoima na žene i muškarce. To je strategija integrisanja problema i iskustava žena, kao i muškaraca, u nacrt, implementaciju, praćenje i evaluaciju politika i programa u političkoj,

⁴ Council of Europe (1998). Gender mainstreaming: Conceptual framework, methodology and presentation of good practices. Final Report on Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS).

ekonomskoj i društvenoj sferi tako da žene i muškarci mogu imati jednake dobiti, a nejednakosti se ne obnavljaju. Konačni cilj urođnjavanja je ostvarivanje rodne ravnopravnosti“.⁵

Stoga, **ravnopravnost spolova je politički cilj, a integracija rodne perspektive političko sredstvo za ostvarenje tog cilja.** Koncept integracije rodne perspektive je na svjetskom nivou zamijenio prethodni pristup usmjeren prvenstveno prema ženama. Do ovog zaokreta je došlo na četvrtoj Svjetskoj konferenciji žena koja je pod okriljem UN-a održana u Pekingu (1995.) i na kojoj je usvojena čuvena Pekinška deklaracija i Platforma za akciju. Izbor integracije rodne perspektive kao temeljnog okvira za unapređivanje rodne ravnopravnosti proistekao je iz stava da se naponi usmjereni na unapređenje rodne ravnopravnosti ne smiju ograničiti samo na primjene zakona, mjera i politika, već u njih moraju suštinski biti utkane od samog početka, još u procesu njihovog oblikovanja. Tako je uvođenjem koncepta integracije rodne perspektive akcenat premješten s problema položaja žena na institucije i strukture, s namjerom da se otklone sistemski i strukturalni uzroci rodni nejednakosti.⁶

Integrisanje rodne perspektive zahtijeva sistemski pristup što znači da principi rodne ravnopravnosti moraju biti utkani u temeljne društvene i državne institucije kao i u normativni okvir koji uređuje funkcionisanje cijelog sistema. Pored toga, praćenje rodni odnosa je od suštinskog značaja te se odgovarajuće mjere i politike za unapređenje ravnopravnosti spolova drugačije ne mogu kreirati, a rodna analiza je ključna u svim oblastima aktivnosti i njene rezultate treba uzeti u obzir pri rješavanju problema. Također, politička volja za napretkom u ovoj oblasti mora biti iskazana kako kroz institucionalnu, tako i kroz finansijsku podršku, a rodno osjetljivo/senzitivno/odgovorno budžetiranje je jedan od ključnih alata pomoću kojih se unapređuje ravnopravnost spolova. Na kraju, uključivanje žena u odlučivanje je važan preduslov da mjere, politike i sredstva budu formulisani jednako

5 United Nations (1997). Official Records of the General Assembly, Fifty-second Session, Supplement No. 3 (A/52/3/Rev.1), chap. IV, para. 4.

6 Vuković, Olivera (ur.) (2013). Rodna ravnopravnost na lokalnom nivou. Beograd: SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu.

prema potrebama žena i muškaraca.⁷

Ova analiza će pokazati da je Bosna i Hercegovina jednim dijelom pokazala spremnost za integraciju rodne perspektive, ali taj moment se nažalost najvećim dijelom odnosi na zakonski i strateški okvir kao i na deklarativne političke istupe. Također, odnosi se i na institucionalne mehanizme na entitetskom i državnom nivou, dok na nižim nivoima vlasti, gdje ujedno dolazi i do najvećeg kršenja ljudskih prava i diskriminacije na osnovu spola i roda, ti mehanizmi nemaju stvarnu odnosno praktičnu primjenu. Stoga se **na integraciji rodne perspektive mora insistirati najprije na najnižim nivoima vlasti i u lokalnim zajednicama** u cilju unapređenja ravnopravnosti spolova na svim nivoima, uključujući i najviši, državni nivo.

3.2. Institucionalni i zakonski okvir za ravnopravnost spolova

Samo postojanje institucionalnih mehanizama i zakonskog okvira za ravnopravnost spolova nije dovoljno bez sprovođenja konkretnih aktivnosti koje će dovesti do boljeg razumijevanja i rješavanja problema neravnopravnosti spolova.

Kao i u mnogim drugim oblastima, Bosna i Hercegovina ima zadovoljavajuće dobro uređen institucionalni i zakonski okvir za rodnu ravnopravnost na svim nivoima vlasti, što je najvećim dijelom posljedica obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem i ratifikovanjem **međunarodnih konvencija iz oblasti ljudskih prava**. Pored toga, Ustavi u BiH sadrže integrisane odredbe ili dodatke koji se tiču prava iz različitih konvencija stoga svi nivoi vlasti u BiH imaju obavezu da ista prava poštuju i štite kao i da omoguće njihovo ostvarivanje. Preuzimanje ovih obaveza također znači da BiH mora usaglasiti svoje zakone, politike i praksu s odredbama i članovima potpisanih i ratifikovanih konvencija i dokumenata.

7 Ibidem.

S navedenim u vezi, Bosna i Hercegovina je obavezna poštivati odredbe Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW)⁸, Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. Istanbulska konvencija)⁹, ali i drugih međunarodnih dokumenata koji su važni za zaštitu ženskih ljudskih prava u BiH poput Evropske konvencije o ljudskim pravima i Rezolucije Vijeća sigurnosti UN 1325 – „Žene, mir i sigurnost“¹⁰.

Kada je u pitanju **domaće zakonodavstvo**, u Bosni i Hercegovini je već 12 godina na snazi Zakon o ravnopravnosti spolova (ZoRS) koji je usvojen 2003. godine čime je BiH postala jedna od prvih zemalja u regionu koja je usvojila takav zakon koji predstavlja „najvažniji instrument za razvijanje svijesti o pitanjima ravnopravnosti spolova i uvođenju principa ravnopravnosti spolova u javne politike i propise“¹¹

8 „CEDAW je međunarodna konvencija za zaštitu ženskih ljudskih prava. Obuhvata cijeli niz prava koja su regulisana i nekim drugim međunarodnim konvencijama, npr. za zaštitu građanskih i političkih odnosno ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, (...) CEDAW komitet za nadgledanje primjene ove konvencije [je] usvojio i cijeli niz općih preporuka kojim se pojedina prava iz ovog dokumenta detaljnije tumače.“ Više informacija u: Idžaković, Fedra (2015). Mapa ženskih prava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar, str. 12-14. Ova Konvencija je usvojena od strane Generalne skupštine UN-a 1979. godine. Bosna i Hercegovina ju je preuzela sukcesijom 1. septembra 1993. godine, a na snagu je stupila 1. oktobra 1993. godine.

9 „BiH je potpisala i ratifikovala Istanbulsku konvenciju čak prije nego što je stupila na snagu (za stupanje na snagu potrebno je da određeni broj država ratificira konvenciju). BiH je bila šesta zemlja koja je to učinila. Istanbulska konvencija je sveobuhvatan međunarodni dokument koji tretira pitanje prevencije i borbe protiv svih oblika nasilja prema ženama.“ Više informacija u: Idžaković, Fedra (2015). Mapa ženskih prava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar, str. 15-17. Ova Konvencija je usvojena 11. maja 2011. godine u Istanbulu, a BiH ju je ratifikovala 7. novembra 2013. godine.

10 Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) „Žene, mir i sigurnost“ je usvojena 31. oktobra 2000. godine, i prva je Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a koja naglašava važnost uloge i ravnopravnog učešća žena u sprječavanju i rješavanju konflikata te izgradnji održivog mira. Prvi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u BiH, za period 2010-2013. godine, usvojen je 27. jula 2010. godine Odlukom Vijeća ministara BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 92/10), a trenutno je na snazi drugi po redu AP za period 2014-2017. godine.

11 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH. Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/project/zakon-o-ravnopravnosti-spolova-u-bih/>

te u svim aspektima prati odredbe prethodno pomenute CEDAW Konvencije. Pored ZoRS-a, u BiH je na snazi i Zakon o zabrani diskriminacije (ZZD) koji je usvojen 2009. godine. Članom 1. ZZD-a se „osigurava (...) zaštita, promoviranje ljudskih prava i sloboda, stvaraju uslovi za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti i uređuje sistem zaštite od diskriminacije na osnovu (...) spola, (...) bračnog ili porodičnog statusa, trudnoće i materinstva, (...) rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije kao i nekom drugom osnovu“.¹² Na **entitetskom nivou** u BiH na snazi su Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici FBiH i RS, Porodični zakoni entiteta te Krivični zakoni FBiH i RS koji propisuju krivično djelo nasilja u porodici i krivična djela protiv života i tijela.¹³

Obzirom da je cilj ovog istraživanja bio prikazati na koji način se na lokalnom nivou primjenjuje **Zakon o ravnopravnosti spolova**, u nastavku ovog poglavlja fokus će najvećim dijelom biti stavljen na odredbe ovog Zakona, kao i mehanizme za ravnopravnost spolova koji iz njega proizilaze.

U članu 1. ZoRS-a stoji da isti „uređuje (...), promovira i štiti ravnopravnost spolova, [garantira] jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u privatnoj sferi društva te uređuje zaštit[u] od diskriminacije na osnovu spola“.¹⁴ Kraće rečeno, ZoRS garantuje ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti svima bez obzira na spol u svim oblastima života u BiH. Pored toga što ovaj Zakon zabranjuje diskriminaciju po osnovu spola, odnosno djelovanje suprotno garantovanim jednakim mogućnostima, ZoRS zabranjuje i različite oblike diskriminacije kao što su direktna i indirektna diskriminacija (član 4.), uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i poticanje na diskriminaciju (član 5.), nasilje po osnovu spola (član 6.) te garantuje i propisuje jednako pravo i jednake mogućnosti bez obzira na spol u obrazovanju (članovi 10. i 11.), zapošljavanju i radu (članovi 12.-15.), pristupu svim oblicima resursa, odnosno u socijalnoj

12 Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09). U citatu se navode samo one odredbe koje se direktno tiču ženskih ljudskih prava radi fokusiranja daljnje diskusije.

13 Više informacija u: Idžaković, Fedra (2015). Mapa ženskih prava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar, str. 30-44.

14 Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10).

i zdravstvenoj zaštiti (članovi 16.-18.), sportu i kulturi (član 19.), javnom životu (član 20.), medijima (član 21.), i svim drugim oblastima. ZoRS također obavezuje sve organe vlasti na svim nivoima na prikupljanje i statističko izvještavanje razvrstano prema spolu koje će biti javno dostupno (član 22.), a zagarantovana je i sudska zaštita te pravo na naknadu štete u slučaju diskriminacije na osnovu spola ili ako je diskriminacijom povrijeđeno neko pravo iz ZoRS-a ili u slučaju kršenja prava predviđenih ZoRS-om (član 23.). ZoRS predviđa i kaznene odredbe za kršenje odredbi ovog Zakona te za „[vršenje] nasilj[a], uznemiravanj[a] ili seksualno[g] uznemiravanj[a] kojim se ugrozi mir, duševno zdravlje i tjelesni integritet“.¹⁵

Za ovu analizu je vrlo važno naglasiti i to da ZoRS obavezuje sva „[d]ržavna tijela na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu, [da osiguraju i promoviraju] ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju“¹⁶ kao i to da „[r]avnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40% u [svim prethodno pomenutim] tijelima“.¹⁷

Nadzor nad provođenjem ZoRS-a obavlja Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, a kako bi se osigurala i pratila primjena ZoRS-a i aktivnosti na ostvarenju ravnopravnosti spolova, ZoRS je propisao formiranje Agencije za ravnopravnost spolova BiH (članovi 25. i 26.) i entitetskih Gender centara (član 27.) što su ujedno i osnovni institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova u izvršnoj vlasti u BiH. ZoRS u članu 26. također predviđa obavezu ovih institucionalnih mehanizama da prema Jedinim pravilima za primanje i obradu zahtjeva za ispitivanje povreda ZoRS-a provode postupak prae-nja i ispitivanja povreda učinjenih aktom, radnjom ili nepostupanjem

15 Ibidem, članovi 29.-31.

16 Ibidem, član 20, stav (1)

17 Ibidem, član 20, stav (2)

organa ili pravnog lica i preduzimaju aktivnosti za njihovo otklanjanje.¹⁸ Odredbe Jedinstvenih pravila predviđaju da zahtjev za ispitivanje može podnijeti „svako lice ili grupa lica koja smatra da su joj aktom, radnjom ili nepostupanjem organa ili pravnog lica povrijeđena ljudska prava zagwarantirana Zakonom“.¹⁹ Nažalost, ovaj mehanizam je malo poznat i vrlo slabo korišten.²⁰

Prema ZoRS-u, **Gender akcioni plan BiH (GAP)** je „strategija kojom se definišu programski ciljevi za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi“.²¹ GAP je strateška politika za postizanje ravnopravnosti spolova postepenim uspostavljanjem uslova za jednake mogućnosti i jednak tretman žena i muškaraca u BiH. U BiH je trenutno na snazi drugi po redu GAP za period 2013.-2017. godine i sadrži strateške ciljeve, programe i mjere, kao i principe za ostvarivanje ravnopravnosti spolova te daje smjernice za izradu godišnjih operativnih planova na entitet-skom, kantonalnom i lokalnom nivou. Za svaki strateški cilj i mjere predviđeni su nosioci odgovornosti i rokovi.

3.2.1. Primjena Zakona o ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou

Odredba ZoRS-a koja propisuje procentualni udio od 40% manje zastupljenog spola se rijetko poštuje, a analizirani gradovi i opštine/općine rijetko su svjesni postojanja ove odredbe.

Kao što je prethodno i navedeno, ZoRS obavezuje sva državna tijela

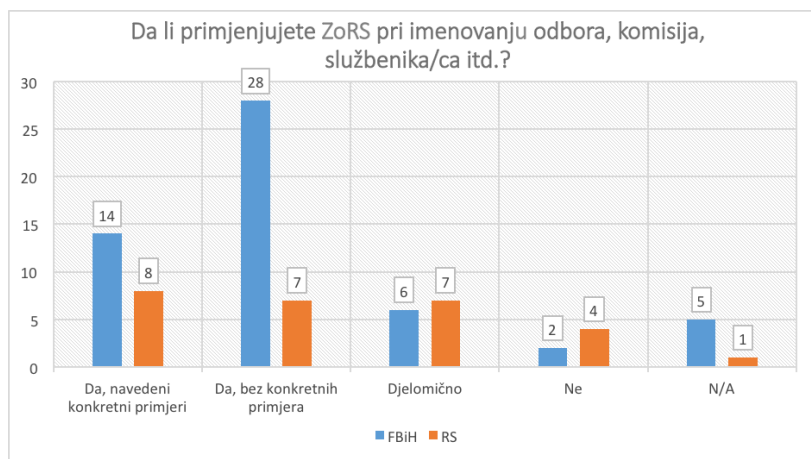
-
- 18 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine. Zahtjev za ispitivanje. Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/o-agenciji/zahtjev-za-ispitivanje/>
 - 19 Jedinstvena pravila za primanje i obrađivanje zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ br. 72/11), član 3.
 - 20 Idžaković, Fedra (2015). Mapa ženskih prava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar, str. 45.
 - 21 Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10), član 9, tačka „g“.

na svim nivoima vlasti, uključujući i tijela lokalne samouprave, ali i pravna lica s javnim ovlaštenjima ili nad čijim radom javni organi vrše kontrolu, da osiguraju i promoviraju ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju²² i to na način da će manje zastupljeni spol biti zastupljen u udjelu od barem 40% u svim prethodno pomenutim tijelima.²³ To između ostalog znači i da se prilikom svih imenovanja koja vrše organi lokalne samouprave moraju uzeti u obzir pomenute odredbe ZoRS-a, bez obzira da li se radi o stalnim ili povremenim radnim tijelima, odborima, komisijama ili upravljačkim pozicijama javnih preduzeća i drugih pravnih lica nad kojima javni organi vrše kontrolu.

Na pitanje **da li primjenjuju Zakon o ravnopravnosti spolova BiH pri imenovanjima odbora, komisija, službenika/ca, menadžera/ica javnih preduzeća i slično na nivou svog grada/opštine/općine**, 57 opština/općina i gradova u oba entiteta je odgovorilo pozitivno, od čega je 22 grada/opštine/općine (14 iz FBiH, 8 iz RS-a), odnosno njih 38,5%, navelo konkretne primjere. Međutim, iz navedenih primjera je primijećeno da se rijetko zadovoljava odredba ZoRS-a koja propisuje procentualni udio od 40% manje zastupljenog spola, ali i da su analizirani gradovi i opštine/općine rijetko svjesni postojanja ove odredbe. Tako se u pojedinim odgovorima navodi da se ZoRS primjenjuje jer radna tijela odnosno odbori i komisije pri gradskom ili opštinskom/općinskom vijeću imaju barem jednu članicu, odnosno imaju članove oba spola bez isticanja ravnopravne zastupljenosti što je daleko od poštivanja pomenute odredbe ZoRS-a. Čak 7,4% svih opština/općina i gradova je izjavilo da uopće ne poštuje ZoRS prilikom imenovanja, dok je 16% izjavilo da se ZoRS poštuje djelomično ili „u skladu s mogućnostima“ bez daljnjeg elaboriranja na šta se to tačno odnosi.

22 Ibidem, član 20, stav (1)

23 Ibidem, član 20, stav (2)



Grafikon 1: Primjena ZoRS-a pri imenovanju odbora, komisija, službenika/ca itd.

Ovi porazni podaci dalje ukazuju da čak 61,5% analiziranih opština/općina i gradova vrši diskriminaciju pri imenovanjima po osnovu spola što je jasno definisano članom 20, tačkom (3) ZoRS-a u kojem stoji da se „[d]iskriminacijom po osnovu spola smatra (...) situacija kada ne postoji ravnopravna zastupljenost [koja je definisana procentualnim udjelom od 40% manje zastupljenog spola]”²⁴. Činjenica da je diskriminacija po osnovu spola kažnjiva ovim Zakonom i to novčanom kaznom od 1.000 KM do 30.000 KM za pravne osobe te novčanom kaznom od 100 KM do 1.000 KM za odgovorne osobe u pravnoj osobi, čini ovaj podatak još poraznijim, naročito uzevši u obzir da su rijetki slučajevi kažnjavanja diskriminacije generalno, a naročito kada su u pitanju državni organi na bilo kojem nivou vlasti u BiH.

S tim u vezi ne iznenađuju odgovori kojima se navode **načini na koje organi lokalne samouprave podržavaju i promoviraju ravnopravnost spolova u lokalnoj zajednici**. Najveći broj opština/općina i gradova (32%) uopće nije odgovorilo na ovo pitanje, dok konkretni odgovori variraju između imenovanja i zapošljavanja žena (18,5%), saradnje s nevladinim organizacijama (19,7%), poštivanja propisa (11,1%), organizovanja događaja (13,6%) i obilježavanja značajnih datuma kao što su Dan žena, Dan ljudskih prava, 16 dana aktivizma i slično

²⁴ Ibidem, član 20, stav (3)

(9,9%) te kroz rad komisija i odbora za ravnopravnost spolova (9,9%), medijskih kampanja (7,4%), a vrlo malo kroz aktivnosti koje uključuju rodnu analizu, edukaciju žena, korištenje rodno senzitivnog jezika, podržavanje projekata namijenjenih ženama i slično (1,2% do 3,7%).



Grafikon 2: Podrška i promocija ravnopravnosti spolova u lokalnim zajednicama

Promoviranje edukacije žena o njihovim pravima i slobodama, informisanje o zdravlju i pristupu zdravstvenim uslugama uključujući seksualno i reproduktivno zdravlje, planiranje porodice i slično putem obrazovnog sistema, zdravstvenih ustanova i medija, promoviranje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog djelovanja kroz upotrebu neseksističkog jezika i prezentaciju nestereotipnih slika, kao i uvođenje i korištenje rodno senzitivnog jezika, nisu neke od aktivnosti kojima organi lokalne samouprave u BiH podržavaju i promoviraju ravnopravnost spolova, iako se ove, ali i mnoge druge aktivnosti, jasno navode u prethodno pomenutim dokumentima i strategijama kao načini za djelovanje u ovoj oblasti.

3.2.2. Lokalni institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova

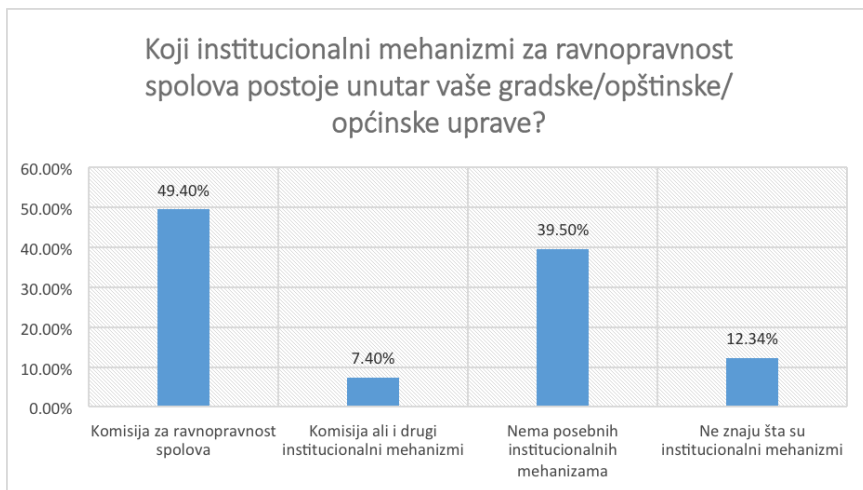
Komisije/odbori/radna tijela za ravnopravnost spolova na lokalnom nivou su često nefunkcionalni te se ne može reći da sve osnovane komisije rade adekvatno i u kontinuitetu. Idući od višeg ka nižem nivou vlasti, sve se rjeđe pristupa rodnoj analizi i uopće integraciji rodne perspektive.

Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova su definisani u članu 9. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH i predstavljaju „tijela i osobe koja uspostavljaju nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini radi provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, koordinisanja i realizacije programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine i osiguranja provođenja [sic] međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova“²⁵.

Na pitanje o postojanju institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova unutar gradskih/opštinskih/općinskih uprava i o korištenju istih, dobili smo različite odgovore. **Čak 39,5% opština/općina i gradova je izjavilo da nema posebne mehanizme za ravnopravnost spolova, iako je postojanje istih propisano ZoRS-om.** S druge strane, 49,4% opština/općina i gradova je izjavilo da ima određene mehanizme u obliku stalnih ili povremenih radnih tijela, odnosno komisija i odbora, u čijem mandatu su i aktivnosti na području ravnopravnosti spolova. Samo 7,4% opština/općina i gradova je navelo da pored komisije odnosno odbora imaju i druge institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova kao što su radne grupe za izradu lokalnih strategija za ravnopravnost spolova, radne grupe za implementaciju ZoRS-a, sistematizovano radno mjesto kojim se upošljava službenik/ca za ravnopravnost spolova i slično. Svakako najporazniji podatak je taj da **12,34% opština/općina i gradova nije znalo na šta se institucionalni mehanizmi odnose**, pa su kao primjere institucionalnih mehanizama navodili različite zakone, strategije, pravilnike i ostale dokumente kojima se uređuje pitanje ravnopravnosti

25 Ibidem, član 9, tačka „f“

spolova. Iako će iz daljnje analize biti jasno da se radi o prostoj grešci prilikom razumijevanja postavljenog pitanja, odnosno prilikom odgovaranja na isto, a obzirom da više od 90% opština/općina i gradova ima barem komisije/odbore koji se bave ravnopravnošću spolova pri skupštini/vijeću grada odnosno opštine/općine, trend ponavljanja takve greške nije nimalo ohrabrujući.



Grafikon 3: Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova unutar gradskih/opštinskih/općinskih uprava

Mreža institucionalnih mehanizama za pitanja rodne ravnopravnosti u BiH obuhvata sve nivoe zakonodavne odnosno predstavničke i izvršne vlasti.²⁶ U izvršnoj vlasti, u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, djeluje Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, a na entitetskom nivou djeluju ranije uspostavljeni Gender centar Federacije BiH i Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost spolova Vlade Republike Srpske. Na kantonalnom nivou u Federaciji BiH uspostavljeni su kantonalni odbori za ravnopravnost spolova. Pri kabinetima načelnika opština/općina su također trebale biti osnovane komisije za ravnopravnost spolova, ali u nastavku ćemo vidjeti da su se zaduženja i obaveze odbora i komisija pri izvršnoj vla-

²⁶ Agencija za ravnopravnost spolova. Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova. Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/oblasti/institucionalni-mehanizmi-za-ravnopravnost-spolova/>

sti "delegirale" na odbore i komisije pri predstavničkoj²⁷ vlasti. U okviru zakonodavne odnosno predstavničke vlasti na svim nivoima su formirane Komisije odnosno Odbori za ravnopravnost spolova kao stalna odnosno povremena radna tijela parlamenata. Tako na nivou BiH djeluje Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine BiH, a na entitetskom nivou Komisija za jednakopravnost spolova Doma naroda i Komisija za ravnopravnost spolova Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH te Odbor jednakih mogućnosti Narodne skupštine Republike Srpske. Osnovane su i Komisije za ravnopravnost spolova kantonalnih skupština u Federaciji BiH.

Kao što je ranije i pomenuto, **vrlo mali broj opština/općina i gradova ima institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova pri izvršnoj vlasti te se većina institucionalnih mehanizma odnosi na one pri predstavničkoj vlasti** i to u obliku komisija i odbora u okviru opštinskih/općinskih i gradskih vijeća, odnosno skupština opština/općina i gradova. Čak 93,83% opština/općina i gradova unutar skupštine grada/opštine/općine ili gradskog/opštinskog/općinskog vijeća ima određeno radno tijelo, tj. komisiju, odbor ili povjerenstvo u čijem je mandatu između ostalog i pitanje ravnopravnosti spolova iako to nazivom radnog tijela nije uvijek jasno naglašeno dok 92,59% analiziranih opština/općina i gradova ima posebno radno tijelo koje u svom nazivu jasno ističe mandat u oblasti ravnopravnosti spolova. Među ovim radnim tijelima prednjače ona čiji mandati uključuju "ljudska prava", "ravnopravnost/jednakopravnost spolova" i "mlade" (20,99%), a potom i tijela čiji mandati pored pomenutih oblasti uključuju i "vjerska pitanja", "društvene djelatnosti", "boračka i socijalna pitanja", "nacionalne manjine" i slično (6,17%).

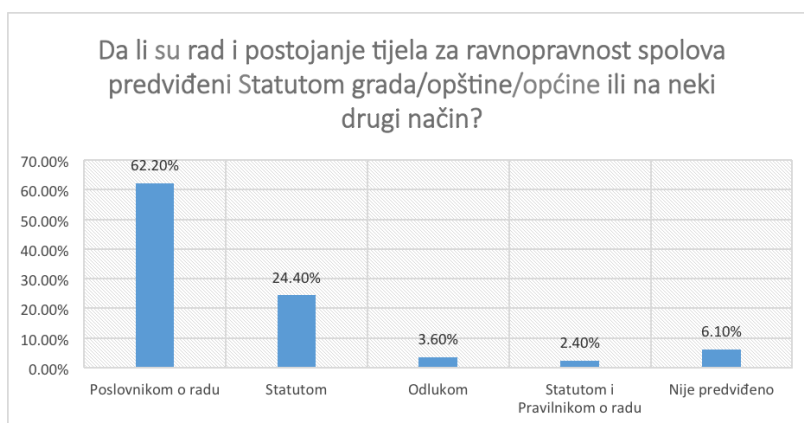
Od svih analiziranih opština/općina i gradova, njih 65,43% ima posebna radna tijela za ravnopravnost spolova u čijem je mandatu isključivo ova problematika. Svih 27 analiziranih opština i gradova u Republici Srpskoj imaju takva radna tijela, a od toga dvije opštine odnosno grada imaju radno tijelo koje u svom nazivu

27 Iz prostog razloga što opštinska/općinska vijeća nemaju nadležnost za donošenje i usvajanje zakona već isključivo statuta, budžeta i drugih akata koji nemaju zakonsku snagu, bilo bi pogrešno ista nazivati zakonodavnom vlašću. Stoga će se u nastavku "predstavnička vlast" odnositi upravo na opštinska/općinska vijeća i skupštine.

pored ravnopravnosti/jednakopravnosti spolova navodi i "društveni položaj žena". To su jedine dvije opštine/grada od svih analiziranih u BiH koje imaju radno tijelo za ravnopravnost spolova u čijem je nazivu (i) "društveni položaj žena". Od 54 analizirane opštine/općine i grada u Federaciji BiH, samo 26 (52%) ima posebna tijela za ravnopravnost spolova u čijem mandatu je isključivo ova problematika.

Daljnja analiza će pokazati da **do sada nije ostvaren ujednačen pristup u uspostavi ovih mehanizama** koji bi prema odredbama ZoRS-a morali biti nadležni za: (1) provođenje ZoRS-a na razini vlasti na kojoj su osnovani, (2) koordinisanje realizacije programskih ciljeva iz GAP-a BiH te (3) osiguravanje provođenja međunarodnih standarda iz područja ravnopravnosti spolova.²⁸

Rad i postojanje radnih tijela za ravnopravnost spolova je najčešće predviđeno Poslovníkom o radu vijeća/skupštine opštine/općine odnosno grada (62,2%), a potom i Statutom opštine/općine odnosno grada (24,4%). U nekim slučajevima rad i postojanje takvih radnih tijela je predviđeno odlukom opštinskog/općinskog/gradskog vijeća/skupštine (3,6%) dok je u rijetkim slučajevima predviđen i Statutom i Poslovníkom o radu (2,4%). U 6,1% opština/općina i gradova u BiH rad i postojanje radnih tijela za ravnopravnost spolova uopće nije predviđeno.



Grafikon 4: Način na koji je predviđen rad i postojanje tijela za ravnopravnost spolova

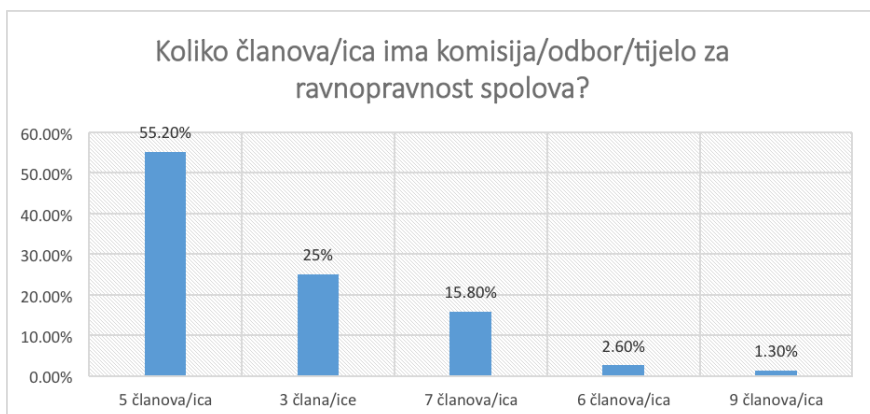
28 Agencija za ravnopravnost spolova. Lokalni akcioni planovi u BiH. Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/oblasti/lokalni-akcioni-planovi/>

Komisiju/odbor odnosno tijelo za ravnopravnost spolova u najvećem broju slučajeva imenuje vijeće/skupština opštine/općine odnosno grada (93,90%) dok se samo u jednoj opštini u FBiH dešava da pomenutu komisiju imenuje druga komisija, odnosno Komisija za izbor i imenovanje (koja uglavnom daje preporuke i mišljenja o imenovanjima, ali direktno ne imenuje članove drugih tijela). Postupci imenovanja su slični postupcima imenovanja drugih stalnih opštinskih/općinskih/gradskih radnih tijela kao što su Komisije za budžet, propise ili kapitalna ulaganja. Međutim, prema OSCE-ovom izvještaju, članove/ice pomenutih radnih tijela biraju političke stranke kojima pripadaju te je primarni cilj zadovoljiti zastupljenost političkih stranaka.²⁹ U istom izvještaju se navodi da je samo nekolicini imenovanja prethodila revizija biografija mogućih kandidata/kinja što obuhvata i radno iskustvo na polju ravnopravnosti spolova.³⁰ Zbog toga ne iznenađuje činjenica da **mnogi/e članovi/ice komisija/odbora/tijela za ravnopravnost spolova ne posjeduju dovoljno znanja o osnovama ravnopravnosti spolova** pa tako neki/e od njih ne poznaju dovoljno ZoRS i način na koji je povezan s lokalnom upravom i radom komisija/odbora odnosno tijela za ravnopravnost spolova. Pogrešne pretpostavke o osnovnim konceptima ravnopravnosti spolova i mehanizmima za ravnopravnost predstavljaju široko rasprostranjen problem što će biti vidljivo i u nastavku ove analize.

Broj članova/ica radnih tijela za ravnopravnost spolova se uglavnom kreće od tri do pet članova/ica (80,26%). Od ukupno 76 opština/općina i gradova koji su odgovorili na pitanje o broju članova/ica komisije/odbora odnosno tijela za ravnopravnost spolova, 55,2% komisija se sastoji od pet članova/ica, 25% komisija se sastoji od tri člana/ice, 15,8% komisija se sastoji od sedam članova/ica, 2,6% komisija se sastoji od šest članova/ica i 1,3% od devet članova/ica.

29 OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina (2009). Status i aktivnosti općinskih komisija za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini – Pregled i preporuke.

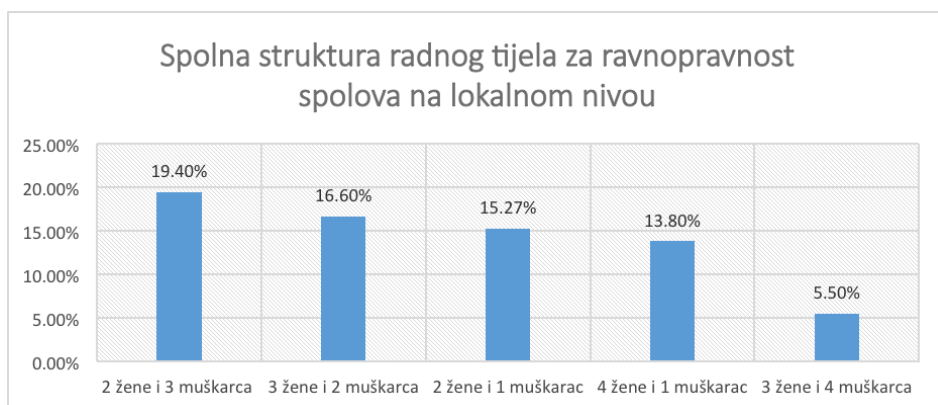
30 Ibidem.



Grafikon 5: Broj članova/ica komisije/odbora/tijela za ravnopravnost spolova

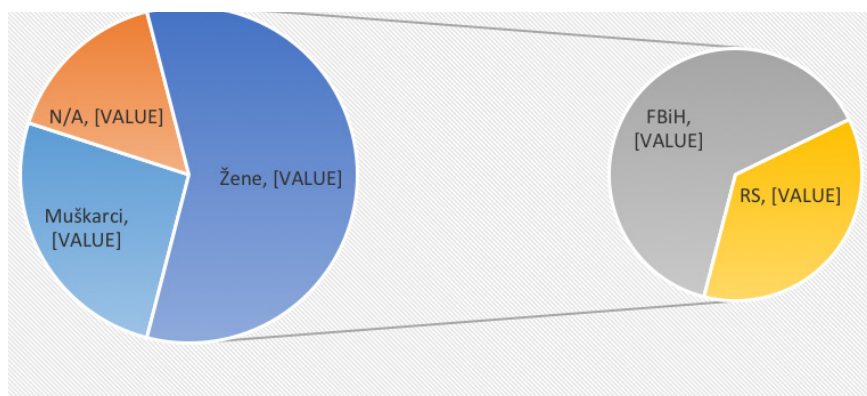
Ukupno 72 komisije/odbora odnosno tijela za ravnopravnost spolova o kojima su, u svrhu ove analize, prikupljene informacije sastoje se od 364 člana, od čega je 57,41% žena i 42,58% muškaraca, što ukazuje na to da je odredba ZoRS-a o zastupljenosti oba spola s barem 40% ispoštovana u generalnom smislu, iako to pojedinačno nije uvijek slučaj. Tako je pomenuta odredba ZoRS-a ispoštovana u 32 komisije/odbora/ radna tijela za ravnopravnost spolova, odnosno u 44,4% slučajeva, od čega je 71,87% komisija/odbora/radnih tijela na području FBiH, a 28,12% na području RS-a. Od svih analiziranih komisija/odbora/radnih tijela za ravnopravnost spolova, njih devet (12,5%) se sastoji od članova/ica samo jednog spola, od čega se pet radnih tijela sastoji isključivo od žena, a četiri isključivo od muškaraca. Tri takva radna tijela su na području RS-a, a šest na području FBiH. U 14 (19,4%) radnih tijela za ravnopravnost spolova nije bilo moguće ispoštovati odredbu ZoRS-a o zastupljenosti oba spola s barem 40% obzirom da se pomenuta radna tijela sastoje od tri člana/ice te je jedini mogući udio oba spola 0%, 33,3%, 66,6% ili 100%. **Najčešća spolna struktura radnog tijela za ravnopravnost spolova odnosno komisije/odbora jeste dvije žene i tri muškarca (19,4%)**, zatim tri žene i dva muškarca (16,6%), dvije žene i jedan muškarac (15,27%), četiri žene i jedan muškarac (13,8%) te tri žene i četiri muškarca (5,5%). Nije poznato koji je statusni sastav radnih tijela za ravnopravnost spolova, odnosno da li i u kojoj mjeri se u ista uključuju spoljni/e saradnici/e odnosno eksperti/kinje za ravnopravnost spolova koji/e nisu članovi/

ice vijeća/skupština opština/općina/gradova u BiH.



Grafikon 6: Spolna struktura radnog tijela za ravnopravnost spolova na lokalnom nivou

Komisijom/odborom odnosno radnim tijelom za ravnopravnost spolova najčešće predsjedavaju žene (69,1%). U FBiH žene su predsjedavajuće u 55,5% komisija dok su u RS-u žene na čelu 62,9% komisija. Kvota pri imenovanju komisije/odbora/radnog tijela za ravnopravnost spolova je propisana Odlukom u samo jednoj opštini i to u Opštini Laktaši (RS).



Grafikon 7: Predsjedavanje komisijom/odborom/tijelom za ravnopravnost spolova

Uprkos svim ovim podacima, **komisije/odbori/radna tijela za ravnopravnost spolova na lokalnom nivou su često nefunkcionalne te se ne može reći da sve osnovane komisije rade adekvatno i u kontinuitetu.** Većina analiziranih komisija/odborna/radnih tijela za ravnopravnost spolova u BiH zasjeda po potrebi (41,9%) bez da je zasjedanje izvršeno na bilo koji način, 18,5% komisija/odborna/radnih tijela za ravnopravnost spolova zasjeda 1-3 puta godišnje, 8,6% ih zasjeda 4-5 puta godišnje, 11,1% zasjeda 8-12 puta godišnje dok isto radno tijelo u samo jednoj opštini/gradu zasjeda „oko 20 puta godišnje“. Također, 7,4% komisija/odborna/radnih tijela za ravnopravnost spolova ne zasjeda ili nije zasjedalo niti jednom, a 9,8% analiziranih opština/općina i gradova se uopće nije izjasnilo po ovom pitanju. Na funkcionalnost ovih radnih tijela nerijetko utiče i činjenica da je rad u istima plaćen, odnosno da nije plaćen, tako da je u 63,4% slučajeva rad u komisiji/odboru/radnom tijelu za ravnopravnost spolova posebno plaćen po održanoj sjednici bez obzira na status članova/ica radnog tijela, a honorar se kreće od 20,00 KM do 40,00 KM za članove/ice komisije/odborna/radnog tijela i od 50,00 KM do 60,00 KM za predsjedavajuće komisije/odborna/radnog tijela. U 6% slučajeva rad u komisiji/odboru/radnom tijelu za ravnopravnost spolova je plaćen samo za spoljne, odnosno ekspertne članove/ice, u 24,4% slučajeva honorar uopće nije predviđen dok je u 2,4% slučajeva honorar predviđen, ali se on ne isplaćuje. **Rad u komisiji/odboru/tijelu za ravnopravnost spolova je češće plaćen u FBiH (76,3%) dok je u RS-u plaćen u samo 37% slučajeva.**

Svi institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova u BiH imaju precizno definisan mandat. Ipak, stvarni pokretači inicijativa, prijedloga mjera djelovanja te ključni subjekti u realizaciji i monitoringu procesa u vezi gender mainstreaminga u BiH predstavljaju Agencija za ravnopravnost spolova i entitetski Gender centri. Kada govorimo o javnom sektoru, ova tri institucionalna mehanizma za ravnopravnost spolova prednjače u pokretanju i provođenju aktivnosti iz oblasti ravnopravnosti spolova. Oni imaju istaknuto mjesto s obzirom na aktivnosti, projekte i mjere koje su poduzimali i poduzimaju na jačanju i održivosti institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova kao i iniciranje uspostavljanja takvih mehanizama na lokalnom nivou.

Tako se između ostalog i redovno praćenje i izvještavanje o napretku u primjeni međunarodnih i domaćih standarda za ravnopravnost spolova na lokalnom nivou prema višem nivou vrši najčešće na zahtjev entitetskih Gender centara i to u 41,9% slučajeva dok samo 3,7% komisija/ odbora/radnih tijela za ravnopravnost spolova izrađuje redovan godišnji izvještaj. **Čak 30,8% uopće ne izvještava prema višim nivoima vlasti** dok 23,4% analiziranih opština/općina/gradova uopće nije pružilo informacije po ovom pitanju. **Ovakvi podaci velikim dijelom ilustruju činjenicu da idući od višeg ka nižem nivou vlasti sve se rjeđe pristupa rodnoj analizi i uopće integraciji rodne perspektive.**

3.2.3. Lokalne strategije za ravnopravnost spolova

Integrisanje principa ravnopravnosti spolova odnosno rodne perspektive u institucionalni okvir i politike lokalne vlasti predstavlja zakonski definisanu obavezu lokalnih samouprava, ali i jedan od strateških prioriteta prepoznatih na najvišem nivou vlasti.

Prema ZoRS-u, **Gender akcioni plan BiH je „strategija kojom se definišu programski ciljevi za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi“**.³¹ U članu 24. ZoRS-a se navodi da su „[o]rgani vlasti na državnom i entitetskom nivou, kantonalni organi i organi jedinica lokalne samouprave, pravne osobe s javnim ovlaštenjima, pravne osobe u većinskom vlasništvu države, u okviru svojih nadležnosti, dužni (...) poduzeti sve odgovarajuće i potrebne mjere radi provođenja odredbi propisanih [ZoRS-om] i Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine“.³²

Trenutni GAP za BiH je usvojen za period od 2013. do 2017.

31 Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10), član 9, tačka „g“.

32 Ibidem, član 24, stav (1)

godine. Ovim strateškim dokumentom se pružaju smjernice za izradu godišnjih operativnih planova na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou. GAP BiH prati prioritete svih nivoa organizacije vlasti u BiH, oslanjajući se na GAP za BiH iz perioda 2006. - 2011. godine, državnu i entitetske strategije razvoja, Strategiju za ravnopravnost muškaraca i žena Evropske unije i druge relevantne strateške dokumente Vijeća Evrope, Evropske unije i Ujedinjenih naroda.³³ GAP BiH za period 2013. - 2017. godine sadrži **tri strateška cilja u okviru kojih su definisane prioritete oblasti djelovanja**, odnosno programi i mjere potrebni za ostvarivanje cilja. Tri spomenuta strateška cilja su: (1) Izrada, provođenje i praćenje programa mjera za unapređenje ravnopravnosti spolova u institucijama vlasti po prioritetnim oblastima, (2) Izgradnja i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova i (3) Uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstava.³⁴ Kako bi se GAP BiH mogao implementirati na svim nivoima neophodno je usvajanje lokalnih akcionih planova u skladu sa stanjem i potrebama lokalne zajednice.

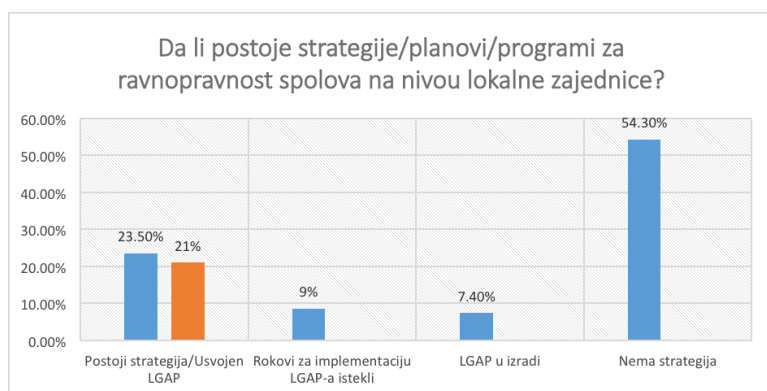
Uprkos tome, **većina analiziranih opština/općina i gradova (54,3%) na području cijele BiH nemaju nikakve strategije/planove/programe za ravnopravnost spolova na nivou svoje lokalne zajednice** dok tek 23,5% opština/općina i gradova ima neki oblik programa odnosno strategije za ravnopravnost spolova koja je trenutno na snazi, a najčešće lokalni Gender akcioni plan, odnosno LGAP (21%).³⁵ U 8,6% analiziranih opština/općina i gradova rokovi za implementaciju LGAP-a su istekli u 2013. odnosno 2014. godini bez da je naglašeno da se radi na izradi novog LGAP-a dok se u 7,4% analiziranih

33 Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period 2013. - 2017. godina („Službeni glasnik BiH“ br. 98/13).

34 Ibidem.

35 Agencija za ravnopravnost spolova BiH na svojoj web stranici navodi da u BiH trenutno postoji 14 opština/općina/gradova koje imaju usvojen LGAP što nije konzistentno s podatkom do kojeg smo došli prilikom istraživanja koje je predmet ove analize, a to je da 17 opština/općina/gradova ima usvojen LGAP (Agencija za ravnopravnost spolova. Lokalni akcioni planovi u BiH. Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/oblasti/lokalni-akcioni-planovi/>). Također, obzirom na višemjesečni period prikupljanja podataka, postoji mogućnost da su određene opštine/općine/gradovi u međuvremenu usvojile LGAP. Stoga je potrebno ovaj podatak uzimati s rezervom.

opština/općina i gradova trenutno radi na izradi LGAP-a za predstojeći period. Od 27 opština i gradova u RS-u, podjednak je broj opština i gradova koje imaju (8),³⁶ odnosno nemaju (8) aktuelan LGAP, a u FBiH prednjače one opštine/općine i gradovi koji nemaju LGAP niti rade na njegovoj izradi (36 opština/općina i gradova odnosno 66,6%). Samo deset analiziranih opština/općina/gradova u FBiH imaju aktuelne lokalne akcione planove za ravnopravnost spolova.³⁷



Grafikon 8: Strategije/planovi/programi za ravnopravnost spolova na nivou lokalne zajednice

Integrisanje principa ravnopravnosti spolova odnosno rodne perspektive u institucionalni okvir i politike lokalne vlasti predstavlja zakonski definisanu obavezu lokalnih samouprava, ali i jedan od strateških prioriteta prepoznatih na najvišem nivou vlasti. Zakonom o ravnopravnosti spolova i Gender akcionim planom predviđene su različite norme, ciljevi i mjere koje treba da dovedu do uspostavljanja adekvatnijeg institucionalnog i strateškog okvira na svim nivoima vlasti. Međutim, ove se norme na lokalnom nivou nerijetko uzimaju olako i u tome leži različitost u pristupu implementaciji ovih dokumenata.

36 Analizirane opštine/gradovi u RS-u koje imaju aktuelan LGAP su: Bratunac, Grad Istočno Sarajevo, Nevesinje, Novi Grad, Sokolac, Srbac, Grad Trebinje, Višegrad

37 Analizirane opštine/općine/gradovi u FBiH koje imaju aktuelan LGAP su: Grad Bihać, Bosansko Grahovo, Doboju Jug, Ilidža, Kalesija, Novi Grad Sarajevo, Sapna, Grad Tuzla, Vogošća, Grad Zenica.

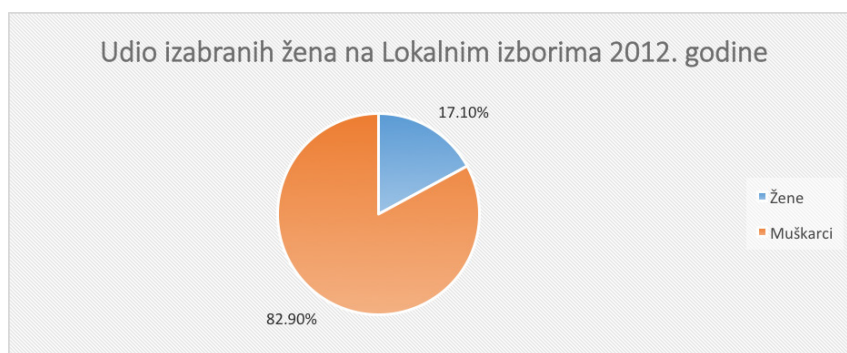
Tako pojedine opštine/općine i gradovi implementiraju ZoRS i GAP tako što rodnu perspektivu i principe ravnopravnosti spolova integrišu u strategije razvoja opštine/općine odnosno grada, a u nekim slučajevima i u strategije za mlade (npr. Opštine Hadžići i Visoko u FBiH, Opštine Brod i Lopare u RS-u). Ovaj podatak bi u svakom slučaju bio pohvalan da se, pored integrisanja rodne perspektive u sve strateške i druge opće i posebne dokumente, pristupilo i izradi lokalnog Gender akcionog plana, što je jedna od polaznih tačaka u pravilnoj implementaciji standarda i normi za ravnopravnost spolova propisanih ZoRS-om. Dobar primjer takvog postupanja jeste grad Zenica, gdje je LGAP unesen u Strategiju razvoja Zenice za period od 2012. do 2022. godine kao jedna od sektorskih politika.

Druge opštine/općine/gradovi koji imaju usvojen LGAP pristupale su njegovoj izradi s različitih aspekata. Tako strateški ciljevi lokalnih akcionih planova variraju između obrazovanja i osposobljavanja za zapošljavanje, rodno zasnovanog nasilja, socijalne i zdravstvene zaštite, uključivanja u politički život, rodno senzitivnih medija, rodno odgovornog budžetiranja, usklađivanja dokumenata opština/općina s odredbama ZoRS-a i izgradnje institucionalnih mehanizama. Također, period odnosno rokovi za sprovođenje mjera iz lokalnih AP variraju od jedne do pet godine dok se drugi strateški dokumenti najčešće sprovode između pet i deset godina. Ovo je samo još jedan pokazatelj nespremnosti jedinica lokalne samouprave da se ozbiljno obavežu i posvete unapređivanju ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou, naročito uzevši u obzir činjenicu da su u 9% analiziranih opština/općina i gradova rokovi za implementaciju mjera propisanih u LGAP-u istekli bez da su obnovljeni novim strateškim dokumentom.

3.3. Političko učešće žena na lokalnom nivou

Žene u prosjeku zauzimaju samo 3,18% do 4,05% vijećničkih/odborničkih mjesta iako vijeća/skupštine u prosjeku imaju 22,4% do 23,26% vijećničkih/odborničkih mjesta. Političke partije moraju preuzeti odgovornost i pozicionirati žene na liste tako da one imaju veće šanse za izbor.

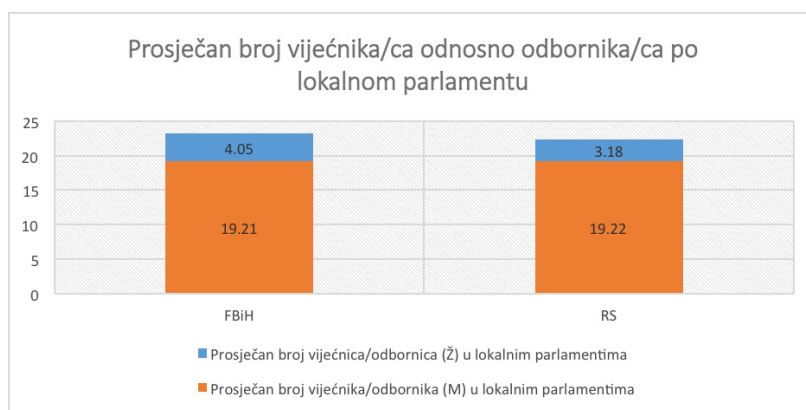
Nakon posljednjih Lokalnih izbora 2012. godine, Agencija za ravnopravnost spolova je izradila analizu zastupljenosti žena u opštinskim/općinskim/gradskim vijećima i skupštinama, te u Skupštini Brčko Distrikta, koja ukazuje na činjenicu da su **žene i dalje manje zastupljen spol u većini lokalnih predstavničkih tijela**. Analiza ukazuje da je u odnosu na Lokalne izbore 2008. godine, kada je izabrano u prosjeku 15% žena u opštinska/općinska/gradska vijeća/skupštine, **na Lokalnim izborima 2012. godine izabrano u prosjeku 17,1% žena**.³⁸ Iako je došlo do povećanja učešća žena u lokalnim predstavničkim tijelima za 2%, još uvijek je ovaj udio daleko od ravnopravnog i u skladu sa ZoRS-om koji iznosi 40%.



Grafikon 9: Udio izabranih žena na Lokalnim izborima 2012. godine

³⁸ Agencija za ravnopravnost spolova. Zastupljenost žena na lokalnom nivou. Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/zastupljenost-zena-na-lokalnom-nivou/>

Podaci koji su prikupljeni prilikom istraživanja čiji su rezultati predmet ove analize se podudaraju s pomenutim podacima. Tako od ukupno 1838 vijećnika/ca odnosno odbornika/ca u skupštinama/vijećima analiziranih opština/općina i gradova, žene zauzimaju ukupno 301 mjesto (16,4%), od toga 215 mjesta u FBiH (17,4%) i 86 mjesta u RS-u (14,2%). **Vijeća/skupštine opština/općina i gradova u FBiH u prosjeku imaju 23,26% vijećnika/ce, od čega na žene u trenutnom mandatu u prosjeku otpada 4,05% vijećničkih mjesta. Vijeća/skupštine opština i gradova u RS-u u prosjeku imaju 22,4% odbornika/ca, od čega na žene u trenutnom mandatu u prosjeku otpada 3,18% odborničkih mjesta.**



Grafikon 10: Prosječan broj vijećnika/ca odnosno odbornika/ca po lokalnom parlamentu

Kada je u pitanju izvršna vlast, odredbe o zastupljenosti se najčešće tiču konstitutivnih naroda, a mogu se pronaći u propisima kojima se reguliše sastav jedinica lokalne samouprave. Odredbe koje sadrže kvote se u pravilu odnose na ključne funkcije koje se imenuju na lokalnom nivou, a budući da se načelnici/e i gradonačelnici/e biraju direktno, imenovanje zamjenika/ce načelnika/ce i gradonačelnika/ce te predsjedavajućeg/e vijeća/skupština opština/općina i gradova u BiH uređuje se odredbama koje se odnose na zastupljenost konstitutivnih

aroda.³⁹ U pravilu, ove tri funkcije ne obavljaju osobe koje pripadaju istom konstitutivnom narodu, međutim rijetko se nalaže da te osobe moraju biti drugog spola. Na ovaj način se najčešće utvrđuju fleksibilne kvote za ravnopravnu zastupljenost spolova, pa je primjerice u Statutu Opštine Zenica, u članu 26, stavu 4, utvrđeno da će se „[p]rilikom predlaganja izbora predsjedavajućeg, zamjenika predsjedavajućeg Vijeća i tri člana Radnog predsjedništva Vijeća osigurati (...) u najvećoj mogućoj mjeri ravnopravna zastupljenost konstitutivnih naroda i ostalih te ravnopravnost spolova“.⁴⁰ Slična odredba se može naći i u Statutu Opštine Zavidovići i ove odredbe se mogu smatrati fleksibilnim kvotama kojima se ne utvrđuje sankcija.⁴¹

Nakon Lokalnih izbora 2012. godine, samo pet žena je izabrano za načelnice na području cijele BiH, a primijećeno je da je u nekim opštinama/općinama veći i broj vijećnica odnosno odbornica koje su izabrane i to: Doboj Jug (15,4%), Mrkonjić Grad (16%), Novi Grad (22,2%), Visoko (24%) i Kalinovik (36,4%).⁴² U sedam opština/općina nije izabrana niti jedna žena⁴³ dok je u samo dvije opštine/općine udio izabranih žena veći od 40% i to u Opštini Foča (FBiH) gdje je udio izabranih žena 45,4% i Opštini Kupres (RS) gdje je udio izabranih žena 54,5%.⁴⁴ Pomenute dvije opštine nisu učestvovala u ovom istraživanju, uprkos nastojanjima organizacija koje su vršile istraživanje da dobiju povratnu informaciju.

39 Sarajevski otvoreni centar (ur.) (2015). Gdje su žene u vladama? Zastupljenost i reprezentativnost žena i muškaraca u izvršnoj vlasti u BiH. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Heinrich Boell Stiftung.

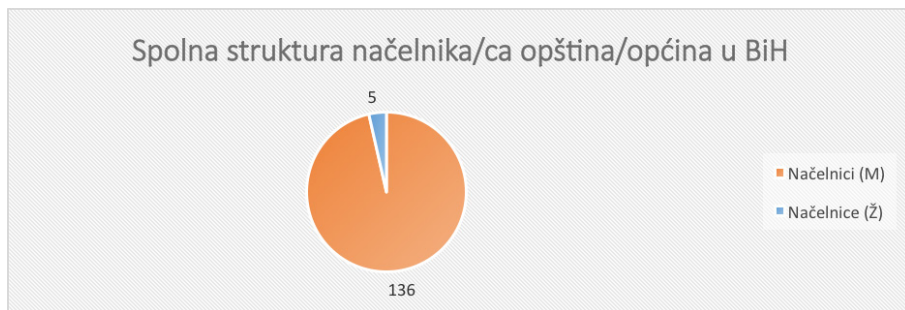
40 Ibidem.

41 Ibidem.

42 Sarajevski otvoreni centar (ur.) (2015). Gdje su žene u vladama? Zastupljenost i reprezentativnost žena i muškaraca u izvršnoj vlasti u BiH. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Heinrich Boell Stiftung.

43 Donji Žabar, Ribnik, Kakanj, Kladanj, Novi Travnik, Tomislavgrad, Rudo

44 Agencija za ravnopravnost spolova. Zastupljenost žena na lokalnom nivou. Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/zastupljenost-zena-na-lokalnom-nivou/>



Grafikon 11: Spolna struktura načelnika/ca opština/općina u BiH

Podaci koji su prikupljeni prilikom istraživanja čiji su rezultati predmet ove analize se podudaraju s pomenutim podacima. Najveći broj analiziranih opština/općina i gradova na području BiH nema ženu gradonačelnicu/načelnicu ili predsjedavajuću skupštine/vijeća grada/opštine/općine i iznosi 85,2%. Samo tri (3,7%) analizirane opštine/općine/grada imaju načelnicu⁴⁵ dok nešto više (deset odnosno 12,3%) analiziranih opština/općina i gradova ima predsjednicu odnosno predsjedavajuću skupštine/vijeća opštine/općine.⁴⁶ Samo jedna opština od svih analiziranih s područja BiH ima žene na poziciji načelnice opštine i predsjedavajuće Vijeća opštine i to je Opština Visoko (FBiH).

Nakon što je 2013. godine izvršena harmonizacija Izbornog zakona u BiH sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH, **političke partije na svojim izbornim listama na izborima u BiH moraju kandidovati najmanje 40% predstavnika/ca manje zastupljenog spola**. Ove izmjene su se po prvi put implementirale na Općim izborima 12. oktobra 2014. godine kada se na svim kandidatskim listama nalazilo najmanje 40% kandidatkinja od ukupnog broja ovjerenih kandidata/kinja.⁴⁷ Na Općim izborima 2014. godine učestvovalo je 98 političkih subjekata, odnosno 7.748 kandidata/kinja, od čega je bilo 3.276 žena odnosno 42%.⁴⁸ Iako je ovaj udio dobar u poređenju s prethodnim

45 Nema niti jedne gradonačelnice.

46 Nema niti jedne predsjedavajuće/predsjednice skupštine grada, odnosno gradskog vijeća.

47 Osim na listama s malim i neparnim brojem kandidata/kinja (jedan/na ili tri kandidata/kinje) na kojima je udio žena 0%, 33,3%, 66,6% ili 100%.

48 Miftari, Edita (2015). Politička participacija žena u Bosni i Hercegovini: Analiza

izbornim godinama u kojima udio žena na ovjerenim kandidatskim listama nije bio veći od 36,82%, ne smijemo zaboraviti da je ovaj porast nametnut Zakonom o Izmjenama i dopunama Izbornog zakona iz 2013. godine te da 42% žena na listama predstavlja trenutni zakonski minimum.

Naredne, 2016. godine, ove izmjene Izbornog zakona BiH će se po prvi put implementirati i na lokalnim izborima iako ove izmjene neće same po sebi riješiti problem nedovoljne zastupljenosti žena u predstavničkoj vlasti. S tim u vezi, važno je prisjetiti se **identifikovanih problema koji su se izdvojili u toku Općih izbora 2014. godine**: (1) za žene su rezervisana uglavnom druga mjesta na listama, a s tim u vezi (2) u odnosu na muškarce nesrazmjerno je mali broj žena nositeljica stranačkih listi, (3) muškarci dominiraju na čelu kompenzacijskih listi.⁴⁹ Stoga, **političke partije moraju preuzeti odgovornost i pozicionirati žene na kandidatskim i kompenzacijskim listama tako da one imaju veće šanse za izbor što podrazumijeva i više kandidatkinja nositeljica listi.**

3.4. Rodno odgovorno budžetiranje na lokalnom nivou

O kreiranju i usvajanju budžeta jednako treba da odlučuju predstavnici/e oba spola u lokalnim strukturama vlasti, a ishod njihove odluke o budžetu treba da bude rodno pravičan, odnosno da se u potrošnji budžeta jednako vodi računa o specifičnim potrebama žena i muškaraca.

Budžet je najvažniji instrument koji pretvara vladine politike u programe i usluge za građane/ke, a uz to je i mehanizam za izbor prioriteta politike, alokaciju resursa, sredstvo pomoću kojeg država interveniše

učešća žena na stranačkim listama i konačnih rezultata Općih izbora 2014.

49 Ibidem.

u ekonomiji i usmjerava tokove resursa.⁵⁰ Planiranje lokalnog budžeta je stoga jedan od ključnih aspekata sprovođenja lokalnih politika. Kao izraz političke odluke lokalne vlasti, budžet definiše prioritete i prepoznaje, odnosno propušta da prepozna, specifične potrebe žena i muškaraca kao različitih grupa. Međutim, rezultat tog prepoznavanja nije da svi prihodi i rashodi budu jednako raspodijeljeni na muškarce i žene, jer oni mogu imati opće i zajedničke, ali i različite potrebe, već da potrebe žena i muškaraca i njihovi prioriteti imaju jednaku težinu i da se njihovi doprinosi ekonomskom i društvenom razvoju jednako vrednuju.⁵¹ Takva analiza bi trebala biti popraćena promjenama koje iz te analize proizilaze, a raspodjela resursa u lokalnoj zajednici bi samim time morala biti i rodno pravična. Iz tog razloga, **o kreiranju i usvajanju budžeta jednako treba da odlučuju predstavnici/e oba spola u lokalnim strukturama vlasti kao što i njihov ishod odluke o budžetu treba da bude rodno pravičan, odnosno da se u potrošnji budžeta jednako vodi računa o specifičnim potrebama žena i muškaraca.**⁵² Važno je napomenuti i to da rodno budžetiranje ne znači poseban budžet za žene i nije ograničeno samo na budžetska izdvajanja usmjerena na promovisanje žena i njihovih prava i potreba nego obuhvata čitav budžet i njegove ukupne prihode i rashode. Da bi se ovakav proces osigurao potrebno je nadzirati budžetski proces sa stanovišta rodne ravnopravnosti na kontinuisanoj osnovi.

U jedinicama lokalne samouprave u BiH generalno postoji nedostatak budžetskih izdvajanja za mjere i aktivnosti za unapređenje ravnopravnosti spolova kao i za implementaciju ZoRS-a, GAP-a i drugih strateških dokumenata. Ovaj nedostatak je povezan s problemima ostvarivanja rezultata u ovoj oblasti na lokalnom nivou, a sve za posljedicu ima ograničeno znanje i loše programe na polju ravnopravnosti spolova. Zbog toga bi povećanja u budžetskim izdvajanjima trebala biti u skladu s izradom lokalnih AP

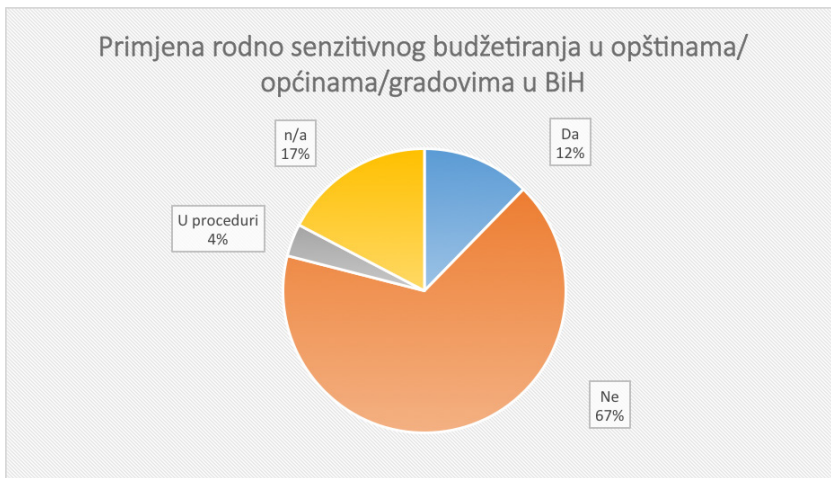
50 Hadžiahmetović, Azra (2013). Rodno odgovorno budžetiranje, Udžbenik za univerzitete. Sarajevo: IKD „University Press – MAGISTRAT Izdanja“.

51 Hadžiahmetović, Azra (2013). Rodno odgovorno budžetiranje, Udžbenik za univerzitete. Sarajevo: IKD „University Press – MAGISTRAT Izdanja“.

52 Vuković, Olivera (ur.) (2013). Rodna ravnopravnost na lokalnom nivou. Beograd: SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu.

kako bi se ogledala stvarna posvećenost opštine/općine/grada radu na polju ravnopravnosti spolova.⁵³

Tek deset (12,3%) analiziranih opština/općina/gradova uzima u obzir pitanja ravnopravnosti spolova pri izradi i provedbi opštinskog/općinskog/gradskog budžeta, odnosno primjenjuju rodno senzitivno/odgovorno budžetiranje. Većina opština/općina i gradova ne primjenjuje rodno senzitivno budžetiranje (66,6%). Samo tri opštine/općine/grada (3,7%) trenutno radi na integrisanju rodno senzitivnog budžetiranja dok 17,3% opština/općina/gradova nije ponudilo konkretan odgovor na ovo pitanje.



Grafikon 12: Primjena rodno senzitivnog budžetiranja u opštinama/općinama/gradovima u BiH

Obzirom da cilj ove analize nije analiza postojećih rodno odgovornih budžeta na području BiH, u nastavku će se ukratko prikazati **posebna izdvajanja lokalnih budžeta koja podstiču ravnopravnost spolova kroz promovisanje ženskog poduzetništva, obrazovanja i zaštite ženskih ljudskih prava.** Kada su u pitanju posebni programi/projekti ženskog poduzetništva, jako malo sredstava se izdvaja iz budžeta opština/općina/gradova u BiH. Tako samo 16% opština/

53 OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina (2009). Status i aktivnosti općinskih komisija za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini – Pregled i preporuke.

općina i gradova izdvaja sredstva za ove namjene dok ovakvi programi/projekti u najvećem broju slučajeva nisu podržani iz budžeta opština/općina/gradova (67,9%). Značajan broj analiziranih opština/općina/gradova u BiH (16%) nije ponudilo konkretne informacije po ovom pitanju. Opštine/općine i gradovi koji finansijski pomažu projekte ženskog poduzetništva najčešće pomažu projekte i programe koji se tiču poljoprivrede, ručnih radova i domaće radinosti te tekstilne proizvodnje, dok **niti jedna analizirana opština/općina/grad ne izdvaja sredstva za podsticanje ženskog poduzetništva u oblastima i strukama u kojima dominiraju muškarci.**

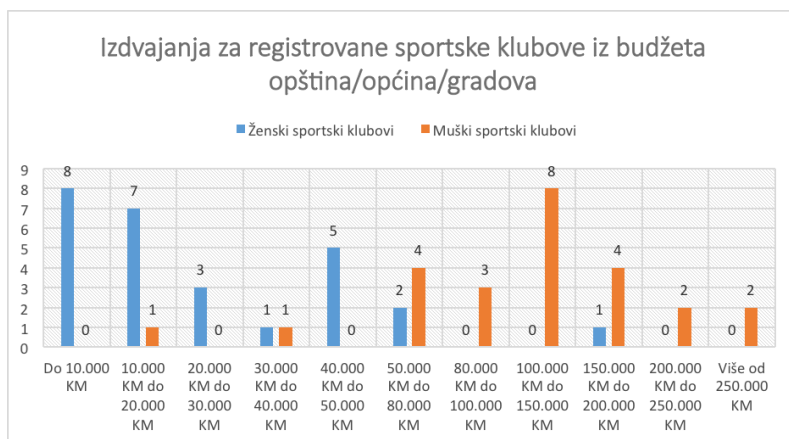
Pored toga, zabrinjavajući je podatak da **samo 2,5% analiziranih opština/općina/gradova u BiH izdvaja sredstva iz budžeta grada/opštine/općine za posebne programe/projekte formalnog i neformalnog obrazovanja žena i djevojčica.** U 4,9% analiziranih opština/općina/gradova se izdvajaju sredstva za posebne programe/projekte formalnog i neformalnog obrazovanja za osobe oba spola, pri čemu su osobe ženskog spola ravnopravno zastupljene dok 11,1% opština/općina/gradova podržava ovakve projekte/programe kroz sufinansiranje projekata nevladinih organizacija. Većina opština/općina/gradova u BiH (61,7%) uopće ne izdvaja sredstva u ovu svrhu dok 19,7% opština/općina/gradova u BiH nije pružilo informacije o ovom pitanju. Neki od primjera dobre prakse u ovoj oblasti su opština Ribnik koja je u 2013. godini dodijelila 60 stipendija za obrazovanje djevojaka i žena s teritorije opštine Ribnik u iznosu od 60.000 KM te opština Trnovo (RS) koja podržava djevojčice koje su muzički talentovane u mjesečnom iznosu od 250 KM. Još jedna od opština koje su naročito progresivne u oblasti ravnopravnosti spolova jeste opština Sapna koja je u 2013. godini kroz program „Lokaliziranje gendera u FBiH“ iz budžeta sufinansirala neformalnu edukaciju 99 djevojaka i žena, a pored toga je za akademsku 2013./2014. godinu izdvojila i 8.000 KM za stipendiranje studenata/ica i učenika/ca Osnovne i Mješovite srednje škole Sapna, čiji su korisnici/e bili/e osam osoba muškog i sedam osoba ženskog spola.

Za rad udruženja/fondacija žena tj. udruženja koja se zalažu za ženska ljudska prava se iz gradskih/opštinskih/općinskih budžeta izdvaja nešto više sredstava, i to u 35,8% opština/općina i gradova u BiH, dok

se u skoro jednakom udjelu (33,3%) sredstva uopće ne izdvajaju u pomenutu svrhu. U 11,1% slučajeva takva udruženja/fondacije ne postoje na nivou date opštine/općine/grada dok 19,7% opština/općina/gradova u BiH nije pružilo potrebne informacije po ovom pitanju. Ipak, iz pregleda organizacija koje su navedene kao udruženja/fondacije koje se u ovu svrhu finansiraju iz budžeta opštine/općine/grada da se zaključiti da veliki broj ovih organizacija ne radi primarno i/ili isključivo na zalaganju za ženska ljudska prava iako okupljaju uglavnom ili isključivo žene.⁵⁴ Udruženja žena nisu po obrascu uvijek i ljudskopravaška, odnosno nisu aktivističke organizacije, te ove podatke treba uzimati s dozom rezerve. U svakom slučaju **kada se takva sredstva i izdvajaju, ona su jako mala i u iznimnim slučajevima prelaze iznos od 5.000 KM što je najčešće donji minimum izdvajanja za neke druge svrhe kao što su primjerice sportski klubovi na području opštine/općine/grada.**

Tako se za sve registrovane ženske sportske klubove na području jedne opštine/općine/grada u prosjeku izdvaja 20.000 KM do 30.000 KM, a budžeti se kreću od 500 KM do 55.000 KM dok samo u jednom slučaju taj je iznos veći i iznosi 185.000 KM. Za sve muške registrovane sportske klubove na području jedne opštine/općine/grada se u prosjeku izdvaja 100.000 KM do 150.000 KM, a budžeti se kreću od 12.500 KM do 630.000 KM.

54 Radi se o organizacijama/udruženjima koja se između ostalog bave zaštitom i pravima djece, promocijom međureligijskog dijaloga, okupljaju osobe oboljele od malignih oboljenja, žene koje izrađuju rukotvorine, čine muzičke ansamble i slično. Iako su ovo vrlo cijenjene i važne teme i oblasti, one ne podrazumijevaju zagovaranje za ženska ljudska prava i ne trebaju se svrstavati u tu kategoriju.



Grafikon 13: Izdavanja za registrovane sportske klubove iz budžeta opština/općina/gradova

Iako ZoRS i GAP propisuju da je rodna analiza obavezna na svim nivoima, 3,7% opština/općina/gradova ne pravi razliku između registrovanih ženskih i registrovanih mješovitih klubova. Na području 18,5% opština/općina/gradova nema registrovanih ženskih sportskih klubova dok na području 2,5% opština/općina/gradova nema registrovanih sportskih klubova uopće. U samo jednoj opštini u BiH nije bilo nikakvih izdavanja za registrovane sportske klubove. Značajan broj opština/općina/gradova u BiH (38,3%) nije pružilo informacije po ovom pitanju.

Po pitanju mjera koje podstiču ravnopravnost spolova na nivou lokalne zajednice, a koje se finansiraju iz gradskog/opštinskog/općinskog budžeta, najveći i zabrinjavajući broj analiziranih opština/općina/gradova u BiH (66,6%) je navelo da nema konkretnih primjera po ovom pitanju dok se većina primjera odnosi na finansiranje i sufinansiranje projekata organizacija civilnog društva (19,7%). Ostatak analiziranih opština/općina/gradova podstiču ravnopravnost spolova različitim mjerama kao što su organizovanje edukacija, seminara i tribina (7,4%), podsticaji zapošljavanju žena (2,5%), podrška radu Sigurnih kuća za žene i djecu žrtve nasilja u porodici (3,7%), zaštita i finansijska podrška porodiljama (2,5%), podsticanje nataliteta (2,5%), sprovođenje kampanja i obilježavanje značajnih datuma (2,5%) te imenovanje komisija za ravnopravnost spolova i

plaćanje njenog rada (1,2%). Ovakvi primjeri su samo mnogi u nizu koji ukazuju na problematičnost u smislu **nerazumijevanja koncepta ravnopravnosti spolova** stoga ne iznenađuje nedostatak konkretnih aktivnosti i djelovanja u ovoj oblasti na lokalnom nivou.

3.5. Saradnja vlasti s organizacijama civilnog društva

Otežana je uspostava dijaloga između građana/ki i članova/ica njihovih lokalnih komisija tamo gdje su one formirane, a samim time i mogućnost građana/ki da se direktno obrate komisijama/odborima/radnim tijelima.

Kada je u pitanju saradnja gradskih/opštinskih/općinskih vlasti s organizacijama civilnog društva/nevladinim organizacijama koje rade na pitanjima prava žena, najveći broj (60,5%) analiziranih opština/općina/gradova ima ostvaren neki oblik saradnje. Konkretnu saradnju ne ostvaruje 6,2% opština/općina/gradova dok 22,2% opština/općina/gradova nije dalo nikakve podatke po ovom pitanju. Također, u nekim opštinama/općinama/gradovima (4,9%) nema registrovanih organizacija civilnog društva/nevladinih organizacija s kojima bi se mogla ostvariti saradnja. **Predstavnici/e 4,9% opština/općina/gradova su ovdje naveli/e da saraduju s entitetskim Gender centrima iako oni nisu organizacije civilnog društva/nevladine organizacije nego predstavljaju institucije izvršne vlasti**, odnosno primarne institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova na nivou entiteta.

Kada su u pitanju mehanizmi žalbi i prijava kršenja ljudskih prava i diskriminacije na osnovu spola/roda, 43,2% opština/općina/gradova ima takve mehanizme dok 40,7% nema nikakve mehanizme za žalbu. Relevantne informacije nisu obezbijedene od strane 16% opština/općina/gradova. Obzirom da tek nekolicina opština/općina/gradova posjeduje odgovarajući strateški dokument kojim se utvrđuju glavna pitanja na polju ravnopravnosti spolova unutar date opštine/općine/grada, ali

i postojanje mehanizama žalbi i prijava, ne iznenađuje podatak da javnost najčešće nije upoznata s postojanjem ili mandatom radnih tijela i službenika/ca za ravnopravnost spolova, odnosno da ne znaju da postoji organ koji je zadužen za praćenje stanja u pogledu ravnopravnosti spolova i promovisanje ravnopravnosti spolova unutar svojih opština/općina. Iz tog razloga je **otežana i uspostava dijaloga između građana/ki i članova/ica njihovih opštinskih/općinskih/gradskih komisija tamo gdje su one formirane**, a samim time i mogućnost građana/ki da se direktno obrate ovim komisijama/odborima/radnim tijelima kao i članova/ica komisija/odbornika da odgovaraju javnosti za obavljene posao. Tako je od svih postojećih mehanizama žalbi i prijava na području analiziranih opština/općina/gradova, ova mogućnost korištena samo jednom u jednoj opštini i to radi regulisanja porodiljske naknade (Opština Centar Sarajevo).

U 28,4% opština/općina/gradova ne postoji interesovanje da se radi na jačanju kapaciteta osoblja, službenika/ca i odbornika/ca skupština gradova/opština/općina ili vijećnika/ca gradskih/općinskih/opštinskih vijeća glede ravnopravnosti spolova. Ostatak opština/općina/gradova (72,8%) koje su izrazile interesovanje da rade na jačanju ovih kapaciteta naveli su da njihovi interesi i potrebe leže u različitim kapacitetima koji se najčešće vežu za određene oblike edukacije i obuke službenika/ca i odbornika/ca odnosno vijećnika/ca o ljudskim pravima, ravnopravnosti spolova i diskriminaciji generalno, o izradi i primjeni lokalnih Gender akcionih planova kao i o primjeni postojećih zakona i strategija, o integrisanju i primjeni rodno senzitivnog budžetiranja te o integrisanju rodne perspektive i u ostalim oblastima mandata osoblja i službenika/ca i odbornika/ca skupština gradova/opština/općina ili vijećnika/ca gradskih/općinskih/opštinskih vijeća kao što su zapošljavanje, obrazovanje, poduzetništvo i participacija u javnom i političkom životu.

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Ova analiza je pokazala da samo postojanje zakonskog okvira i institucionalnih mehanizama nije dovoljno za postizanje stvarnog napretka u oblasti ravnopravnosti spolova iako su ovi faktori od presudne važnosti u stvaranju temelja rodno ravnopravnog društva. **Samo postojanje institucionalnih mehanizama često nije dovoljno bez sprovođenja konkretnih aktivnosti koje će dovesti do razumijevanja i rješavanja problema neravnopravnosti.** Iz tog razloga bi ova analiza trebala poslužiti kao smjernica organizacijama civilnog društva koje rade na razvoju lokalnih politika za ravnopravnost spolova te kao podsticaj, ali i opomena jedinicama lokalne samouprave i institucijama koje djeluju na lokalnom nivou da se moraju aktivnije uključiti u ove procese i pratiti, a potom i implementirati odredbe zakonskih i drugih akata koji uređuju ovu oblast, ali i trendove u strateškom planiranju koji za cilj imaju poboljšanje položaja žena i veću ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini.

Institucionalni i zakonski okvir za ravnopravnost spolova

Iz analize je vidljivo da BiH ima zadovoljavajuće normative mehanizme u oblasti ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti koji se očituju kroz međunarodne konvencije integrisane u Ustave koji su na snazi u BiH ili su potpisane i ratifikovane od strane BiH, ali i kroz zakone i izmjene i dopune zakona koje je BiH posljednjih godina usvojila na državnom i entitetskim nivoima. Ovo posljednje se odnosi na Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona koji se tiče povećanja rodne kvote kada su u pitanju izborne liste i tako dalje. U skladu sa ZoRS-om, u BiH je na snazi i drugi po redu Gender akcioni plan (GAP) za period od 2013. do 2017. godine kojim se nalaže djelovanje u prioritetnim oblastima na svim nivoima vlasti u BiH.

Međutim, ova analiza je uz par izuzetaka pokazala da **na lokalnom nivou ne postoji niti volja niti spremnost da se na području ravnopravnosti spolova radi ozbiljno iako ZoRS jasno nalaže**

da nepoštivanje ovog Zakona povlači kaznene posljedice. Ipak, tek nešto više od 17% opština/općina i gradova u BiH poštuje odredbe ZoRS-a pri imenovanjima dok se najveći broj analiziranih opština/općina i gradova u BiH ne pridržava ovog Zakona tako što ga primjenjuju na pogrešan način, ili ga uopće ne primjenjuju. S tim u vezi, najveći broj analiziranih opština/općina i gradova (54,3%) na području cijele BiH nema nikakve strategije/planove/programe za ravnopravnost spolova na nivou svoje lokalne zajednice što velikim dijelom objašnjava negativno stvarno stanje u lokalnim zajednicama kada je u pitanju ravnopravnost spolova.

Obzirom na navedeno do sada, za očekivati je da **gender institucionalni mehanizmi na lokalnom nivou budu u jako lošem stanju**, a ne iznenađuje ni činjenica da, kada institucionalni mehanizmi na lokalnom nivou i postoje, u najvećem broju slučajeva je to samo deklarativno bez da se provode bilo kakve aktivnosti u cilju unapređivanja ravnopravnosti spolova i položaja žena u svim oblastima života. Pored toga, a **idući od višeg nivoa ka nižem, institucionalni mehanizmi pri izvršnoj vlasti skoro u potpunosti nestaju**, a njihove aktivnosti se delegiraju prema predstavničkoj vlasti pa trenutno postoji samo par opština/općina u BiH koje pored komisije/odbora/radnog tijela za ravnopravnost spolova pri opštinskom/općinskom vijeću/skupštini imaju i odgovarajući mehanizam pri izvršnoj vlasti, odnosno pri uredu načelnika/ce odnosno gradonačelnika/ce.

S tim u vezi, neophodno je najprije **uvesti odredbu za ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti u statute opština/općina/gradova koja operacionalizuje obavezu opštine/općine/grada da se stara o ostvarivanju ženskih ljudskih prava kao i ravnopravnosti spolova** te inkorporisati obavezu lokalne zajednice da vodi politiku jednakih mogućnosti u okviru svojih nadležnosti. Ovakva odredba bi trebala da bude sistematizovana u okviru uvodnih i osnovnih odredbi Statuta opštine/općine/grada jer je načelne prirode i mogla bi da glasi: „U okviru svojih nadležnosti, opština/općina/grad se stara o ostvarivanju ravnopravnosti žena i muškaraca na području opštine/općine te vodi politiku jednakih mogućnosti u cilju ostvarivanja ravnopravnosti spolova kao i otklanjanja svih oblika neravnopravnosti ili nejednakosti u položaju i pravima.“ Pored toga,

neophodno je da svaka opština/općina/grad usvoji lokalni Gender akcioni plan u skladu sa stanjem i potrebama lokalne zajednice, a u cilju implementacije GAP-a i ZoRS-a na lokalnom nivou. U cilju implementacije ZoRS-a, također je neophodno uskladiti zakone o (principima u) lokalnoj samoupravi na nivou FBiH, RS, i kantona sa ZoRS-om, i to integracijom rodne perspektive u odredbe o organima jedinica lokalne samouprave, te u druge odredbe koje se tiču raspodjele nadležnosti i sredstava.

Također, mnogi/e članovi/ice komisija/odbora/tijela za ravnopravnost spolova ne posjeduju dovoljno znanja o osnovama ravnopravnosti spolova pa tako neki/e od njih ne poznaju dovoljno ZoRS i način na koji je povezan s lokalnom upravom i radom komisija/odbora odnosno tijela za ravnopravnost spolova. **Pogrešne pretpostavke o osnovnim konceptima ravnopravnosti spolova i mehanizmima za ravnopravnost predstavljaju široko rasprostranjen problem u BiH.** Pored toga, vrlo je upitno da li su članovi/ice koji/e nemaju ni minimalne radne kvalifikacije, kojima nedostaje relevantno obrazovanje, koji/e nisu senzibilisani/e za pitanja ravnopravnosti spolova i jednakih prilika i koji/e ne pokazuju zanimanje za aktivnu promociju ravnopravnosti spolova, sposobni uspostaviti modalitete rada opštine/općine/grada na polju ravnopravnosti spolova. Stoga je **neophodno barem edukovati službenike/ce lokalnih samouprava koji/e rade na pitanjima ravnopravnosti spolova i jednakih prilika, kao i članove/ice tijela za ravnopravnost spolova, o osnovnim konceptima koji se tiču integracije rodne perspektive u lokalne politike te o institucionalnom i zakonskom okviru za ravnopravnost spolova.** Još jedan od načina da se ovaj problem umanjí ili riješi jeste i **uključivanje spoljnih članova/ica, koji/e su eksperti/kinje u oblasti ravnopravnosti spolova i ženskih ljudskih prava, u komisije/radna tijela za ravnopravnost spolova,** što je u nekim opštinama/općinama/gradovima već praksa.

Međutim, kako pitanje ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou nije u isključivoj nadležnosti lokalnih radnih tijela za ravnopravnost spolova i samih opština/općina već i entitetskih Gender centara, oni moraju ozbiljno shvatiti svoju nadzornu ulogu i pomoći lokalnim tijelima u izradi procedura kojima bi se podigao nivo znanja o standardima

na polju ravnopravnosti spolova među članovima/icama komisija kao i nivo efikasnosti rada komisija za ravnopravnost spolova. Tu između ostalog spada i redovno zasjedanje lokalnih radnih tijela za ravnopravnost spolova i to barem jednom mjesečno kao i redovno polugodišnje ili godišnje izvještavanje o aktivnostima tog tijela prema višim nivoima vlasti.

Političko učešće žena na lokalnom nivou

Udio žena u predstavničkoj vlasti na lokalnom nivou je vrlo nizak i iznosi 17,1%, onoliko koliko je izabrano na Lokalnim izborima 2012. godine. Iako ovaj podatak ukazuje na to da je došlo do povećanja učešća žena u lokalnim predstavničkim tijelima za 2% u odnosu na prethodni mandat, ovaj udio je još uvijek daleko od ravnopravnog i u skladu sa ZoRS-om koji iznosi 40%. Nakon Lokalnih izbora 2012. godine, **samo pet žena je izabrano za načelnice na području cijele BiH.** Samo 12,3% analiziranih opština/općina i gradova ima predsjednicu odnosno predsjedavajuću skupštine/vijeća opštine/općine.

Nakon što je 2013. godine izvršena harmonizacija Izbornog zakona u BiH sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH, **političke partije na svojim izbornim listama na izborima u BiH moraju kandidovati najmanje 40% predstavnika/ca manje zastupljenog spola.** Ove izmjene su se po prvi put implementirale na Općim izborima 12. oktobra 2014. godine, a naredne, 2016. godine, ove izmjene Izbornog zakona BiH će se po prvi put implementirati i na lokalnim izborima iako neće same po sebi riješiti problem nedovoljne zastupljenosti žena u predstavničkoj vlasti. S tim u vezi, **važno je prisjetiti se identifikovanih problema koji su se izdvojili u toku Općih izbora 2014. godine:** (1) za žene su rezervisana uglavnom druga mjesta na listama, a s tim u vezi (2) u odnosu na muškarce, nesrazmjerno je mali broj žena nositeljica stranačkih listi, (3) muškarci dominiraju na čelu kompenzacijskih listi. Stoga, **političke partije moraju preuzeti odgovornost i pozicionirati žene na kandidatskim i kompenzacijskim listama tako da one imaju veće šanse za izbor,** što podrazumijeva i više kandidatkinja nositeljica listi. Pored toga, žene su nedovoljno zastupljene u vladama u BiH, pa

tako niti jedna od 14 vlada u BiH nije imenovana na način da su ispoštovane odredbe ZoRS-a. U trenutnom sazivu Vijeća ministara BiH, imenovane su dvije žene, u Vladi Federacije BiH su imenovane četiri žene, dok je u Vladi Republike Srpske imenovana premijerka i tri ministrice. U vladama kantona, nijedna žena nije imenovana za premijerku kantonalne vlade, dok se zastupljenost ministrica u kantonalnim vladama kreće od 0% do 25%, u zavisnosti od kantona. S tim u vezi, neophodno je utvrđivanje kvota u cilju regulisanja i postizanja ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca u sastavu vlada, a na način da će se zakoni o vladama na svim nivoima u BiH izmijeniti tako što će se uvesti odredba da parlamenti/skupštine u BiH ne mogu potvrditi sastav niti jedne vlade u BiH ukoliko ista ne odražava ravnopravnu zastupljenost spolova, odnosno ukoliko u sastav vlade nije imenovano najmanje 40% osoba oba spola.

Obzirom da u statutima opština/općina i gradova u BiH najčešće ne postoje kvote za ravnopravnost spolova pri imenovanjima ili postoje fleksibilne kvote koje ne definišu „najveću moguću mjeru“ u kojoj će se osigurati ravnopravna zastupljenost spolova te obzirom da se zamjenik/ca načelnika/ce odnosno gradonačelnika/ce te predsjedavajući/e vijeća/skupština ne biraju direktno nego se imenuju, a po uzoru na zakonske odredbe o zastupljenosti konstitutivnih naroda po kojima, u pravilu, funkcije načelnika/ce, zamjenika/ce načelnika/ce i predsjedavajuće/g vijeća/skupštine ne obavljaju osobe koje pripadaju istom konstitutivnom narodu, **potrebno je da se u statutima opština/općina/gradova reguliše kvota za ravnopravnost spolova na način da propisuje da grado/načelnik/ca, zamjenik/ca grado/načelnika/ce, predsjedavajući/a i zamjenik/ca predsjedavajuće/g ne mogu biti osobe istog spola.**

Pored toga, neophodno je zagovarati prema političkim strankama, u susret narednim Lokalnim izborima koji će se održati 2016. godine, da sprovede rodno osjetljivu predizbornu kampanju, ali i medijima da usvoje rodno osjetljiv pristup izvještavanju u lokalnoj zajednici. **Od presudne je važnosti na koji način i u kojoj mjeri su žene, a naročito političarke, svakodnevno zastupljene u medijima, osobito u toku predizborne kampanje.** Jedino pozitivan i otvoren pristup ženama u javnom prostoru može uticati na suzbijanje rodnih stereotipa koji negativno utiču kako na žene, tako i na muškarce.

Rodno odgovorno budžetiranje

U jedinicima lokalne samouprave u BiH generalno postoji nedostatak budžetskih izdvajanja za mjere i aktivnosti za unapređenje ravnopravnosti spolova kao i za implementaciju ZoRS-a, GAP-a i drugih strateških dokumenata. Ovaj nedostatak je povezan s problemima ostvarivanja rezultata u ovoj oblasti na lokalnom nivou, a sve za posljedicu ima **ograničeno znanje i loše programe na polju ravnopravnosti spolova**. Zbog toga bi povećanja u budžetskim izdvajanjima trebala biti u skladu s izradom lokalnih AP kako bi se ogledala stvarna posvećenost opštine/općine/grada radu na polju ravnopravnosti spolova.

Tek **12,3% analiziranih opština/općina/gradova primjenjuje rodno senzitivno/odgovorno budžetiranje**, 16% opština/općina/gradova izdvaja sredstva za posebne programe/projekte ženskog poduzetništva, samo 2,5% analiziranih opština/općina/gradova u BiH izdvaja sredstva iz budžeta grada/opštine/općine za posebne programe/projekte formalnog i neformalnog obrazovanja žena i djevojčica dok za rad udruženja/fondacija žena tj. udruženja koja se zalažu za ženska ljudska prava se iz gradskih/opštinskih/općinskih budžeta sredstva izdvajaju u 35,8% opština/općina i gradova u BiH. **Kada se takva sredstva i izdvajaju, ona su jako mala i u iznimnim slučajevima prelaze iznos od 5.000 KM, što je najčešće donji minimum izdvajanja za neke druge svrhe kao što su primjerice sportski klubovi** na području opštine/općine/grada čineći prethodne podatke dodatno poražavajućima. Tako se za sve registrovane ženske sportske klubove na području jedne opštine/općine/grada u prosjeku izdvaja 20.000 KM do 30.000 KM, a za muške između 100.000 KM i 150.000 KM. Ovime se ne pokušava ukazati na to da sportske klubove ne treba finansirati, naprotiv, sportske klubove itekako treba finansirati, ali **budžetska sredstva je neophodno raspodijeliti kroz integraciju rodne perspektive te rodno odgovorno i jednako u svim oblastima života** dok se prioritet treba dati strateškim oblastima koje su definisane GAP-om, ali i drugim strateškim dokumentima opštine/općine odnosno grada.

Po pitanju mjera koje podstiču ravnopravnost spolova na nivou

lokalne zajednice, a koje se finansiraju iz gradskog/opštinskog/općinskog budžeta, najveći i zabrinjavajući broj analiziranih opština/općina/gradova u BiH (66,6%) je navelo da nema konkretnih primjera po ovom pitanju. Ovo je jednim dijelom i problem nepostojanja lokalnih strategija i planova za ravnopravnost spolova kojima bi se jasno propisale mjere koje podstiču ravnopravnost spolova u lokalnoj zajednici, po uzoru na nacionalni GAP, a u skladu sa stanjem i potrebama lokalne zajednice.

Saradnja vlasti s organizacijama civilnog društva

Veliki broj organizacija civilnog društva već dugi niz godina djeluje na unapređivanju položaja žena u Bosni i Hercegovini, pri tome ukazujući na konkretne probleme i potrebe te upozoravajući na problematična područja. Međutim, **saradnja vlasti s OCD-ovima je na jako niskom nivou i vrlo malo se radi na poboljšanju odnosno intenziviranju te saradnje**. Pored toga, pregledom OCD-a s kojima analizirane opštine/općine/gradovi saraduju, prema podacima koji su prikupljeni ovim istraživanjem, **očigledan je trend nerazumijevanja najprije koncepta civilnog društva odnosno nevladinog sektora, a potom i koncepta rada na unapređivanju ženskih ljudskih prava**. Tako u određenom broju analiziranih opština/općina/gradova postoji nerazumijevanje statusa entitetskih Gender centara koji su se navodili među organizacijama civilnog društva s kojima opština/općina/grad saraduje iako se ovdje radi o vladinim institucijama, odnosno gender institucionalnim mehanizmima pri izvršnoj vlasti na entitetskom nivou. S druge strane, iako upitani za saradnju s organizacijama/udruženjima koja se bave zagovaranjem ženskih ljudskih prava, analizirane opštine/općine/gradovi su vrlo često navodili različita udruženja žena i djece, muzičke ansamble te udruženja drugih marginalizovanih skupina građana/ki koja se najčešće ne bave ženskim ljudskim pravima kao ni ravnopravnošću spolova. Ovo ukazuje na činjenicu da, iako saraduju s OCD-ovima, analizirane opštine/općine/gradovi su nerijetko slijepe za "finese" u opisima organizacija koje (su)finansiraju, a potom ih navode kao OCD-ove koji se bave ravnopravnošću spolova. Pored toga, prilikom sprovođenja različitih

aktivnosti (poput medijskih kampanja, obilježavanja važnih datuma i drugih aktivnosti koje su usmjerene prema građanstvu) **uvijek su na-novo očigledne frakcije između vladinog i nevladinog sektora na način da se aktivnosti ili ponavljaju ili odvijaju paralelno.** Stoga, opštine/općine/gradovi moraju uspostavljati saradnju s građanskim društvom na način da se aktivnosti obavljaju usaglašeno kao i da se prioritet daje organizacijama koje zagovaraju i rade na području ravnopravnosti spolova i boljem položaju žena u društvu.

Također je veoma važno naglasiti da napredak u oblasti ravnopravnosti spolova ne zavisi u potpunosti o podršci partnerske OCD te da je **vlast nositeljica odgovornosti za implementaciju Zakona o ravnopravnosti spolova i da se ta odgovornost ne može preneti na jednu ili više OCD-ova, bez obzira na njihove aktivnosti i dobre namjere.** Organizacije civilnog društva se dakle moraju shvatiti kao partneri u ovom procesu, a nikako kao sredstvo i način za izbjegavanje obaveza propisanih Zakonom.

LITERATURA

Izvještaji i knjige

- Council of Europe (1998). *Gender mainstreaming: Conceptual framework, methodology and presentation of good practices. Final Report on Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS)*. Dostupno na: <http://bit.ly/1H53qZ6>
- Hadžiahmetović, Azra (2013). *Rodno odgovorno budžetiranje, Udžbenik za univerzitete*. Sarajevo: IKD „University Press – MAGISTRAT Izdanja“.
- Idžaković, Fedra (2015). *Mapa ženskih prava u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar. Dostupno na: <http://zenskamreza.ba/mapa-zenskih-prava-u-bosni-i-hercegovini/>
- Miftari, Edita (2015). *Politička participacija žena u Bosni i Hercegovini: Analiza učešća žena na stranačkim listama i konačnih rezultata Općih izbora 2014*. Sarajevo: Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar. Dostupno na: <http://zenskamreza.ba/politicka-participacija-zena-u-bosni-i-hercegovini-analiza-ucesca-zena-na-stranackim-listama-i-konacnih-rezultata-op-cih-izbora-2014/>
- OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina (2009). *Status i aktivnosti općinskih komisija za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini – Pregled i preporuke*.
- Sarajevski otvoreni centar (ur.) (2015). *Gdje su žene u vladama? Zastupljenost i reprezentativnost žena i muškaraca u izvršnoj vlasti u BiH*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Heinrich Boell Stiftung. Dostupno na: <http://soc.ba/gdje-su-zene-u-vladama-zastupljenost-i-reprezentativnost-zena-i-muskaraca-u-izvrskoj-vlasti-u-bih/>
- Vuković, Olivera (ur.) (2013). *Rodna ravnopravnost na lokalnom nivou*. Beograd: SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu. Dostupno na: <http://www.secons.net/admin/app/webroot/>

files/publications/Rodnaravnopravnostnalokalnomnivou-
priru%C4%8Dnik.pdf

Pravni akti

Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period 2013. – 2017. godina („Službeni glasnik BiH“ br. 98/13). Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/project/gender-akcioni-plan-bih-2013-2017/>

Jedinstvena pravila za primanje i obrađivanje zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ br. 72/11). Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/o-agenciji/zahtjev-za-ispitivanje/>

United Nations (1997). *Official Records of the General Assembly, Fifty-second Session, Supplement No. 3 (A/52/3/Rev.1), chap. IV, para. 4.* Dostupno na: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF>

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10). Dostupno na: <http://arsbih.gov.ba/project/zakon-o-ravnopravnosti-spolova-u-bih/>

Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09). Dostupno na: <http://bit.ly/1Qa5C7u>

PRILOG 1 – Upitnik za predstavnike/ce gradova/ opština/općina

Uputstvo za ispunjavanja upitnika: upitnik se sastoji od pet dijelova (lični podaci; ravnopravnost spolova u vašem gradu/opštini/općini; tijela za ravnopravnost spolova; gradski/opštinski/općinski budžet i ravnopravnost spolova; saradnja s organizacijama civilnog društva) i sadrži ukupno 23 pitanja. Odgovori će se tretirati vrlo povjerljivo i lični podaci se nigdje neće objavljivati. Molimo Vas da prvo sva pitanja pročitate i da nakon toga na njih što konkretnije i tačnije odgovorite. Značajno je da odgovorite i na svako potpitanje. Hvala na učestvovanju!

I LIČNI PODACI

Ime i prezime:

Spol: M Ž Ostalo:

Grad/opština/općina:

Organizaciona jedinica u kojoj radite/pozicija na kojoj radite:

Ko Vas je ovlastio da popunite ovaj upitnik u ime vaše gradske/opštinske/općinske uprave? Navedite ime i funkciju osobe:

II RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U VAŠEM GRADU/OPŠTINI/OPĆINI

1. Koliko članova/ica ima lokalni parlament (skupština grada/opštine ili gradsko/ općinsko vijeće) vašeg grada/opštine/općine?
2. Koliko je odbornica/vijećnica u lokalnom parlamentu (skupštini grada/opštine ili gradskom/općinskom vijeću) vašeg grada/opštine/općine?
3. Da li imate gradonačelnicu/načelnicu ili predsjednicu/predsjedavajuću skupštine grada/opštine ili gradskog/općinskog vijeća?
4. Da li primjenjujete Zakon o ravnopravnosti spolova pri imenovanjima odbora, komisija, službenika/ca itd.? Navedine

konkretne primjere iz 2013. godine.

5. Koji institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova postoje unutar vaše gradske/opštinske/općinske uprave i kako se oni koriste? Navedite konkretne primjere iz 2013. godine.
6. Da li imate gradske/opštinske/općinske planove/programe/strategije za ravnopravnost spolova (npr. lokalni Gender akcioni plan)? Ukoliko imate, pojasnite kratko o kakvom dokumentu se radi i šta on sadrži.
7. Na koji način podržavate i promovirate ravnopravnost spolova u Vašem gradu/opštini/općini? Navedite konkretne primjere iz 2013. godine.
8. Da li i na koji način izvještavate prema višim nivoima vlasti (npr. prema entitetskim Gender centrima, kantonalnim/entitetskim parlamentima i vladama) o ravnopravnosti spolova u vašoj lokalnoj zajednici? Ako da, pojasnite kratko.

III TIJELA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

9. Da li unutar skupštine grada/opštine ili gradskog/općinskog vijeća imate komisiju/odbor/tijelo za ravnopravnost spolova? Kako se ta komisija/odbor/tijelo tačno zove? Ako nemate, da li imate drugi mehanizam za ravnopravnost spolova unutar lokalnog parlamenta ili gradske/opštinske/općinske administracije?
10. Da li je rad i postojanje komisije/odbora/tijela za ravnopravnost spolova predviđeno Statutom grada/opštine/općine? Ako da, pojasnite kratko.
11. Ko imenuje komisiju/odbor/tijelo za ravnopravnost spolova? Koliko članova ima komisija/odbor/tijelo? Koliko članova komisije/odbora/tijela je muškog, a koliko ženskog spola (u trenutnom sazivu)? Postoji li kvota za oba spola pri imenovanju komisije/odbora/tijela i u kojem dokumentu je ona propisana?
12. Ko predsjedava komisijom/odborom/tijelom?
13. Ukoliko unutar lokalnog parlamenta imate komisiju/odbor/tijelo za ravnopravnost spolova, da li je rad plaćen?
14. Koliko puta godišnje zasjeda komisija/odbor/tijelo za ravnopravnost spolova?

IV GRADSKI/OPŠTINSKI/OPĆINSKI BUDŽET I RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

15. Da li se i na koji način pitanja ravnopravnosti spolova uzimaju u obzir pri izradi i provedbi gradskog/opštinskog/općinskog budžeta? Da li primjenjujete rodno senzitivno budžetiranje? Pojasnite kratko.
16. Navedite mjere koje podstiču ravnopravnost spolova u vašoj lokalnoj zajednici, a koje se financiraju iz gradskog/opštinskog/općinskog budžeta? Navedite konkretne primjere iz 2013. godine.
17. Koliko sredstava iz budžeta je grad/opština/općina prošle godine (2013.) izdvojila za ženske sportske klubove, a koliko za muške sportske klubove? Dajte kratko objašnjenje.
18. Da li iz budžeta grada/opštine/općine izdvajate sredstva za posebne programe/projekte ženskog preduzetništva/poduzetništva? Navedite konkretne primjere i iznose iz 2013. godine.
19. Da li iz budžeta grada/opštine/općine izdvajate sredstva za posebne programe/projekte formalnog i neformalnog obrazovanja žena i djevojčica? Navedite konkretne primjere i iznose iz 2013. godine.
20. Da li iz budžeta grada/opštine/općine izdvajate sredstva za rad udruženja/fondacija žena tj. udruženja koja se zalažu za ženska ljudska prava? Navedite konkretne primjere i iznose iz 2013. godine.

V SARADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

21. Da li gradske/opštinske/općinske vlasti (npr. gradonačelnik/načelnik/ca ili komisija za ravnopravnost spolova) saraduju s organizacijama civilnog društva/nevladinim organizacijama koje rade na pitanjima prava žena? Navedite konkretne primjere iz 2013. godine.
22. Da li u okviru rada Komisije za ravnopravnost spolova postoje mehanizmi žalbi i prijava kršenja ljudskih prava i diskriminacije na osnovu spola/roda? Navedite konkretne primjere.

23. Da li su Vaše gradske/opštinske/općinske strukture zainteresovane da rade na jačanju kapaciteta osoblja i službenika/ca i odbornika/ca skupština gradova/opština ili vijećnika/ca gradskih/općinskih vijeća vezano za ravnopravnost spolova i ako da, koji sadržaji su od interesa?

HVALA ŠTO STE BILI/E DIO OVOG ISTRAŽIVANJA!

PRILOG 2 – Pojmovnik ženskih ljudskih prava*

Diskriminacija je „svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i pola, spolnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima javnog života“ (ZZD).

Diskriminacija po osnovu spola je „svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda“ (ZoRS). Nasuprot diskriminaciji po osnovu spola su jednake mogućnosti svih osoba bez obzira na spol, što podrazumijeva odsustvo prepreka za ekonomsko, političko i društveno učešće po osnovu spola“ (ZoRS).

Diskriminacija žena označava „svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu spola, što ima za posljedicu ili cilj da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena“ (CEDAW).

Feminizam je organizovano djelovanje i razvijanje teorija koje ukazuju na potlačenost žena i nastojanje da se takav marginalizovan položaj prevaziđe i ostvari ravnopravnost žena i muškaraca. Feministkinje/feministi su pojedinke/pojedinci koje/i se na različite načine bave problemima diskriminacije žena u društvu, od upozoravanja na probleme nejednakosti po spolu/rodu, teorijskog

aspekta ženske tematike do izravnog djelovanja u feminističkim/aktivističkim inicijativama i pokretima.

Gender akcioni plan BiH (GAP) je „strategija kojom se definišu programski ciljevi za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi“ (ZoRS). Lokalni Gender akcioni plan (LGAP) se stoga odnosi na ovakvu strategiju na lokalnom nivou.

Gender (institucionalni) mehanizmi su različite institucije i mjere koje oni provode usmjerene na unapređenje jednakosti žena i muškaraca u društvu. Tako npr. za primjenu ZoRS-a i mjera za unapređenje ravnopravnosti spolova na različitim nivoima vlasti su formirani Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar FBiH i Gender centar RS, u parlamentima i skupštinama formirane su komisije za ravnopravnost spolova, itd. I pored toga, primjena i poštovanje ZoRS-a obaveza je svih institucija, ali i svih pravnih i fizičkih lica. Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova „predstavljaju tijela i osobe koje uspostavljaju nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u BiH radi provođenja ZoRS-a, koordinisanja i realizacije programskih ciljeva iz GAP-a BiH i osiguranja provođenja međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova“ (ZoRS).

Homoseksualnost predstavlja fizičku, seksualnu, emocionalnu i duhovnu privlačnost prema osobama istog spola. Za muškarce homoseksualne orijentacije upotrebljava se naziv gay, a za žene naziv lezbejka. Koriste se još pojmovi: širi pojam LGBT (eng. lesbian, gay, bisexual, transexual) što je skraćena za lezbejke, gayeve, biseksualne i transrodne osobe; seksualna orijentacija i rodni identitet (eng. sexual orientation and gender identity) dok ZZD koristi termine „spolno izražavanje ili orijentacija“.

Nasilje nad ženama „označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do, odnosno mogu da dovedu do, fizičke, seksualne, psihičke odnosno ekonomske povrede i patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu“ (Istanbulska konvencija).

Nasilje u porodici „označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu odnosno između bivših odnosno sadašnjih supružnika odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom” (Istanbulska konvencija).

Ravnopravan tretman „svih osoba muškog i ženskog spola podrazumijeva osiguranje odsustva diskriminacije po osnovu spola” (ZoRS).

Rod (eng. gender) „označava društveno određene uloge, ponašanja, aktivnosti i atribute koje dato društvo smatra prikladnim za žene i muškarce” (Istanbulska konvencija).

Rodna jednakost (eng. gender equity) označava jednakost između muškaraca i žena što podrazumijeva jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Jednakost ne promovira identičnost muškaraca i žena već uvažava njihovo pravo na različitost.

Rodna perspektiva (eng. gender mainstreaming) je „(re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija političkih procesa na način koji integriše principe rodne ravnopravnosti u sve politike, na svim nivoima i u svim fazama od strane aktera koji su uključeni u političko odlučivanje” (CoE). To je „proces procjene implikacija bilo koje planirane akcije, uključujući i donošenje zakona, politika i programa, u bilo kojoj oblasti, na svim nivoima na žene i muškarce. To je strategija integrisanja problema i iskustava žena, kao i muškaraca, u nacrt, implementaciju, praćenje i evaluaciju politika i programa u političkoj, ekonomskoj i društvenoj sferi tako da žene i muškarci mogu imati jednake dobiti, a nejednakosti se ne obnavljaju. Konačni cilj urođnjavanja je ostvarivanje rodne ravnopravnosti” (UN ECOSOC).

Rodna ravnopravnost (eng. gender equality) / ravnopravnost spolova (eng. sex equality) označava ravnopravnu vidljivost, osposobljenost i učešće spolova u svim vidovima javnog i privatnog života, slobodu i mogućnost za ravnopravno učešće u porodici, zajednici, društvu, institucijama bez ograničenja rodnim ulogama te ravnopravna podjela dobrobiti od ovih aktivnosti među spolovima. Ravnopravnost spolova je u suprotnosti s neravnopravnošću spolova, a ne s različitošću spolova. Ravnopravnost spolova

(ravnopravnost muškaraca i žena) „znači da su osobe muškog i ženskog spola jednako prisutne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata“ (ZoRS).

Rodne/gender/ženske kvote su jedna od mjera za borbu protiv rezultata postojeće, uočene, diskriminacije žena. Najčešće se radi o obaveznom broju žena (kvoti) kojom se povećava učešće žena u politici jer žene nisu jednake u pristupu politici (izbornim listama, upravnim organima političkih partija, izvršnoj, sudskoj i zakonodavnoj vlasti, javnim preduzećima itd.). Generalno se smatra da je najniža potrebna kvota 30%, a da bi idealna bila 50%, odnosno da broj žena u strukturama vlasti treba biti u skladu sa spolnom strukturom stanovništva neke države.

Rodno odgovorno budžetiranje (eng. gender responsive budgeting) označava svaki budžet koji u svoje planiranje, izradu i provedbu uključuje spol/rod npr. kroz provjeru zastupljenosti ženskih/rodnih perspektiva u budžetima, procjenu uticaja budžeta na žene i tako dalje, vodeći računa o prestrukturisanju troškova u budžetima kako bi se promovisala ravnopravnost spolova. Podrazumijeva pravedniju preraspodjelu postojećih finansijskih sredstava za potrebe muškaraca i žena.

Rodno osjetljivi jezik je odgovor na uočenu diskriminaciju žena u jeziku/govoru, npr. od upotrebe seksizama koji prenose duboko ukorijenjene predrasude o ženama do potpune isključenosti žena ili ženskog roda u jeziku/govoru, npr. sporovi oko korištenja imenica u ženskom rodu (sekretar parlamenta/sekretarica parlamenta), nepostojanje ženskog roda za pojedina zanimanja u službeno prihvaćenoj nomenklaturi zanimanja ili insistiranje na upotrebi termina gospođica za neudate žene dok se istovremeno neženja ne koristi za neoženjenog muškarca u službenim prilikama. Rodno osjetljivi jezik proizlazi iz potrebe da se koristi i stvara jezik koji ne diskriminiše žene. „Diskriminacija u jeziku postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam“ (ZoRS).

Seksualno uznemiravanje je „svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav

učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“ (ZoRS).

Spol (eng. sex) su biološki uvjetovane karakteristike ljudskih bića (hromosomi, reproduktivni organi, građa tijela) na osnovu kojih se razlikuju muškarci i žene. Spol nije isto što i rod. Rod (gender) je mnogo širi pojam. Razlikovanje muškaraca i žena po osnovu spola samo je početna tačka društvene podjele koja se prvenstveno zasniva na reproduktivnoj ulozi žene i stereotipno određenim podjelama ili rodnim ulogama muškaraca i žena u porodici, a zatim u društvu, što dalje vodi ka podjeli rada na osnovu spola, diskriminaciji i nasilju na osnovu spola.

Trgovina ženama (eng. trafficking in women) podrazumijeva „vrbovanje, prevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje lica, uz primjenu prijetnje, sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlaštenja ili ugroženosti, ili davanjem i primanjem novčanih sredstava ili druge koristi radi dobijanja pristanka lica koje ima kontrolu nad drugim licem u cilju eksploatacije. Eksploatacija, u najmanju ruku, uključuje iskorištavanje prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilan rad ili pružanje usluga, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, služenje ili vađenje ljudskih organa“ (Konvencija Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, 2005). Pristanak žrtve trgovine ljudima na eksploataciju, kako to navodi gornja definicija, nema značaja ni u jednom slučaju kada se koriste sredstva spomenuta u definiciji. Vrbovanje, prevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje djeteta radi eksploatacije smatra se „trgovinom ljudima“ čak i ako ne uključuje sredstva navedena u gornjoj definiciji.

Queer se upotrebljava da se jednom riječju opiše LGBT zajednica kao i heteroseksualne osobe koje sebe vide ili žive svoj život izvan heteroseksualnih patrijarhalnih normi. Odnosi se na propitivanje i/ili odbijanje nametnutih normi patrijarhalne tradicije, a zalaže se za kreiranje prostora, kulture i izražavanja koji nadilaze strogo definisane seksualne/rodne uloge i često se koristi za nepristajanje na „samorazumljivo“ slijeđenje društvenih pravila.

Ženska ljudska prava su neotuđiv, integralni i nedjeljivi dio univerzalnih ljudskih prava. Većina međunarodnih konvencija za

zaštitu ljudskih prava ima odredbu o zabrani diskriminacije po osnovu spola u ostvarivanju prava predviđenih tim dokumentima. Međutim, zbog duboko ukorijenjenih patrijarhalnih normi i društvenih odnosa, kao i rasprostranjene diskriminacije i nasilja prema ženama, usvojeni su dodatni međunarodni dokumenti o ženskim pravima kao što su CEDAW, Pekinška deklaracija i Istanbulska konvencija s ciljem osiguranja adekvatne zaštite žena u različitim aspektima djelovanja. Ženska prava uključuju/odnose se i na prava djevojčica (osoba do 18 godina života).

- * *Uz dodatke autorice, pojmovnik ženskih ljudskih prava preuzet iz Idžaković, Fedra (2015). Mapa ženskih prava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar.*

O organizacijama koje su sprovele istraživanje

Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, nestranačka i neprofitna organizacija koja zagovara puno poštivanje ljudskih prava i smanjenje nivoa diskriminacije na osnovu spola, roda, seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Sarajevski otvoreni centar je organizacija koja osnažuje žene i LGBT osobe kroz aktivnosti u zajednici, promoviše ljudska prava žena i LGBT osoba u društvu te zagovara za promjene legislative i politika vlasti u Bosni i Hercegovini i primjenu postojećih politika kod bh. vlasti i međunarodnih tijela.

Fondacija CURE je feminističko-aktivistička organizacija koja djeluje za jednakost spolova i rodova zalažući se za pozitivne društvene promjene putem zagovaračkih, obrazovnih, umjetničko-kulturnih i istraživačkih programa. Fondacija CURE je organizacija profesionalaca/ki i volontera/ki koji/e izlaze na ulice u znak javnog protesta protiv nasilja, diskriminacije, kršenja zakona i osnovnih ljudskih prava, organizuju performanse protiv nasilja, pozivaju umjetnike/ce, naučnike/ce, edukatore/ice, aktiviste/kinje i građane/ke na akciju i konkretan lični doprinos za kreiranje boljeg i zdravijeg bosanskohercegovačkog društva.

O autorici analize

Edita Miftari, rođena 1989. godine u Tuzli, nezavisna je istraživačica u oblasti odnosa roda, političkih i sigurnosnih sistema. Diplomirala je na Odsjeku za sigurnosne studije Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije na Univerzitetu u Sarajevu, a zvanje magistricice rodnih studija stekla je na Centralno- evropskom univerzitetu u Budimpešti. Fokus njenog istraživanja su ženska ljudska prava s akcentom na participaciji žena u oblasti sigurnosti, politike i međunarodnih odnosa. Dugogodišnja je saradnica Sarajevskog otvorenog centra i Fondacije CURE s kojima je uspješno implementirala veliki broj značajnih projekata. Također je spoljna saradnica Koalicije „Pod lupom“ s kojom radi na analizi izbornih zakona u zemljama članicama OSCE-a. Članica je Ženske mreže BiH, Inicijative građanki za ustavne reforme, Mreže žena u biznisu i Mreže za izgradnju mira. Pohađala je programe Ministarstva vanjskih i komonvelt poslova Ujedinjenog kraljevstva u Londonu, German Marshal Fonda i Državnog sekretarijata Sjedinjenih Američkih Država u Briselu, Vijeća Evrope u Strazburu, IWRAW-a Azija Pacifik u Ženevi kao i drugih organizacija i fondacija koje djeluju na području BiH u oblasti rodne ravnopravnosti, političkih i mirovnih studija, političkog liderstva i javnih politika. Više puta je nagrađivana stipendijama za akademski i istraživački rad, a trenutno se priprema za odlazak u Sjedinjene Američke Države na prestižni Fulbright program u okviru kojeg će istraživati ulogu žena u mirovnim pregovorima.

Ženska mreža Bosne i Hercegovine

Ženska mreža BiH je neformalna grupa organizacija civilnog društva i pojedinki_ca koje_zastupaju i promovišu ženska prava i rodnu ravnopravnost, antidiskriminaciju, slobodu odlučivanja, jednakost, nenasilje i antimilitarizam, te prihvataju feminističke vrijednosti djelovanja – mir, solidarnost, povjerenje, zajedništvo, jednakost i različitost.

Ženska mreža BiH (ŽMBiH) oformljena je 12. septembra 2009. godine na konferenciji pod istim nazivom, u sklopu četvrtog PitchWise festivala ženske umjetnosti BiH, a na inicijativu Fondacije CURE Sarajevo i uz podršku Kvinna till Kvinna organizacije iz Švedske.

Osnivačka skupština Ženske mreže BiH, koja je održana u julu 2014., donijela je odluku o usvajanju Kodeksa i Platforme Ženske mreže Bosne i Hercegovine. Na tom sastanku Fondacija CURE iz Sarajeva izabrana je za koordinirajuću organizaciju Ženske mreže BiH za period 2014–2016. Sve informacije o Kodeksu, Platformi kao i tijelima Ženske mreže BiH možete dobiti na web-stranici www.zenskamreza.ba. Takođe, tu ćete dobiti i odgovor na pitanje KAKO PRISTUPITI ŽENSKOJ MREŽI BiH?

Na facebook profilu Ženska mreža BiH možete dobiti ažurirane informacije o djelovanju svih članica Ženske mreže BiH.